

RI UTZ LAJ TZIJ RE RI JESÚS RI XUTZ'IB'AJ RI JUAN

Majib'al re

We wuj ri' ub'i'nam utz laj taq tzij ri xutz'ib'aj ri Juan. We wuj ri xtz'ib'axik pa taq ri junab' 80-90 d C.

Ri Juan xux jun chike ri utijoxelab' ri Jesús. Ri Juan are wa' ri tijoxel ri xloq'ax rumal ri Jesús, nik'aj chik kakib'ij chi are wa' ri tijoxel ri sib'alaj loq'.

We wuj ri' xtz'ib'axik are k'o ri Juan pa ri le'aj re Palestina. Are wa' ri k'isb'al re ri kajib' nab'e taq wuj re ri utz laj taq tzij. We wuj ri' kachaple'taj ruk' ri nab'e taq tzij ri tz'ib'atal pa ri wuj re Génesis, pa ri majib'al re ronojel. We ri' kuk'ut chiqawach chi are wa ri tzijob'elil rech ri k'ak' tiko'n.

We wuj ri' xtz'ib'axik chuq'alajisaxik chi ri Jesús are ralk'wa'l ri Dios xuquje' are utzij ri Dios.

Ri Jesús xux winaq xpetik xulk'ol jun janipa junab' cho ri uwachulew.

Pa ri ajilab'al oxib' kub'ij chage chi rajawaxik kakub'i' qak'u'x xuquje' kujkojon che ri Jesús rumal cher are uk'ojol ri Dios xuquje' Are' kayo'w jun alik qak'aslemal.

Sib'alaj k'i jastaq xub'an ri Jesús rech jeri' xuk'ut ri ukwinem xuquje' ri uchuq'ab', xu'kunaj e ki' winaq xuquje' xub'an mayijab'al

taq jastaq kutzijoj xuquje' waral ri winaq ri xekojon che ri Jesús xuquje' ri man xekojon taj.

Kachaple'taj pa ri ajilab'al 13 katani' pa ri 17 kutzijoj chaqe ri k'isb'al aq'ab' are xk'o'ji' ri Jesús kuk' ri utijoxelab'.

Ri Jesús xutzijoj chike ri utijoxelab' jastaq rech ri uk'aslemal jun kojonel, xuya kan kino'j rech keta'm jas kakib'ano are kachap ri Jesús xuquje' kak'am b'ik rech kaxekeb'ax cho ri ripb'al.

Ri k'isb'al taq ajilab'al rech we wuj ri' kutzijoj ri xk'ulmatajik are xrip ri Jesús xuquje' are xk'astaj uwach.

Sib'alaj k'i mul kuna'taj ri Jesús ri tz'ib'atal pa ri Ojer Wuj are kutzijoj rib' Are'. Qilampe'. 7 mul kutzijoj rib' are kub'ij IN RI.

Pa ri k'isb'al re ri wuj kub'ij jas rumal xtz'ib'ax we wuj ri' jewa' kub'ij: We jastaq ri' xtz'ib'axik rech kikojo chi ri Jesús are Mesías, ri uk'ojol ri Dios xuquje' rech we kixkojon che kaya'taj na ik'aslemal rumal re ri ub'i'.

Ri tzij ri xux winaq

¹ Pa ri majib'al tzi k'o chi wi ri Tzij, ri Tzij k'o ruk' ri Dios, ri Tzij are Dios xuquje'. ² Ri Tzij k'o wi loq ruk' ri Dios pa ri majib'al rech ronojel. ³ Rumal rech Are' xb'an ronojel ri jastaq, we ta mat rumal rech are' mat xb'an ronojel ri jastaq ri k'olik. ⁴ Pa Are' k'o wi loq ri k'aslemal, xuquje' ri k'aslemal are kitunal ri winaq. ⁵ Are wa' ri tunal ri katunan pa ri q'equ'mal, man kwinaq taj ri q'equ'mal chuchupisaxik.

⁶ K'o jun achi ri xtaq loq rumal ri Dios, ub'i'nam Juan. ⁷ Xtaq loq chuq'alajisaxik ri tunal, rech rumal re kekojon konojel ri winaq. ⁸ Man are taj tunal ri Juan, xwi xpe che uq'alajisaxik ri Tunal. ⁹ Ri qas tzij tunal, ri ku'tunaj konojel winaq, xpe choch ri uwachulew.

¹⁰ Ri tunal k'o chi wi choch ri uwachulew, are xtikow ronojel ri uwachulew, ri winaq k'ut a'juwachulew man xkich'ob' taj uwach ri Tzij. ¹¹ Xpe ruk' ri e rech, ri e rech man xkik'amawa'j taj. ¹² Are k'u ri xkik'amawa'j ri Tzij, ri xekojon che, xya'taj chike xu'x e ralk'wa'l ri Dios. ¹³ We ri' man xk'iy ta loq che winaq xuquje' man xaq ta k'a te' xk'iy loq, man urayib'al achi taj, xane che ri Dios xk'iy wi loq.

¹⁴ Ri Tzij xux winaq, xk'o'ji'k chiqaxo'l. Xqil ri ujuluwem, are ujuluwem ri xa jun uK'ojol ri Tataxel Dios, nojinaq che toq'ob' xuquje' qas tzij. ¹⁵ Ri Juan xuq'alajisaj rij ri uK'ojol ri Dios are xub'ij: Are' wa ri nutzijom loq chi'we, are xinb'ij: "Ri teren loq chwij, sib'alaj nim na chinuwach in, rumal cher k'o wi loq nab'e chinuwach in."

¹⁶ Che ri uq'inomal qonojel uj xqak'amawa'j toq'ob' pu'wi' toq'ob'. ¹⁷ Jeri' rumal cher ri taqanik che ri Moisés xya wi, are k'u ri toq'ob' xuquje' ri qas tzij are ri Jesucristo xyo'w chage. ¹⁸ Man k'o ta wi jun winaq ilowinaq uwach ri Dios. Xwi ri xa jun uk'ojol ri Dios, ri k'o uriqoj ib' ruk' ri Tataxel, Are' xk'utuw ri Dios chiqawach.

Ri Juan B'anal Qasana' kuq'alajisaj chi man are' taj Cristo

(Mateo 3:11-12; Marcos 1:7-8; Lucas 3:15-17)

19 Are wa' ri xub'ij ri Juan chike ri e rija'l ri Leví xuquje' ri e ch'awenelab' choch ri Dios ri xetaq b'ik kumal ri winaq chutayik che jachin ri are'. 20 Man xrawaj taj uq'alajisaxik, xane xub'ij: Man in taj in Cristo.

21 Ri winaq xkita che: ¿Jachin k'u ri at? ¿La at k'ut at Elías?

Man in taj, xcha'.

¿La at k'ut ri at q'alajisal tzij?

Man in ta xuquje', xcha'.

22 ¿Jachin k'u ri at? xecha che. Choq'aq' kaqeta'maj rech ke'qab'ij chike ri xujtaqow loq.

23 Ri Juan xukoj ri utzij ri q'alajisal utzij ri Dios Isaías, are xub'ij: *Uch'ab'al jun winaq ri kuraq uchi' pa ri katz'inow ulew, kub'ij: "Chisuk'umaj ri ub'e ri Ajawxel."*✧

24 E k'o jujun winaq ri xetaq b'ik kumal ri fariseos. 25 Xkita che: ¿Jas k'u che kab'an qasana' we man at at Cristo, man at taj at Elías xuquje' man at taj ri at Q'alajisal utzij ri Dios?

26 Ri Juan xub'ij: Ri in kinb'an qasana' ruk' ja'. K'o k'u jun ri k'o chi ixo'l ri man iweta'm taj uwach. 27 Are' teren loq chwij, man taqal taj chwe in kinkir ri jat'ib'al rech ri uxajab'.

28 Ronojel we jastaq ri' xk'ulmataj pa ri tinimit Betania, ch'aga'p che ri nima' Jordán, jawje' tajin kub'an wi qasana' ri Juan.

Ri Jesús are alaj uchij ri Dios

29 Chukab' q'ij ri Juan xril ri Jesús are tajin kanaqajin loq che, xub'ij: ¡Chiwilampe'! ¡Are wa' ri alaj uchij ri Dios ri karesaj makaj choch

✧ 1:23 1:23 Isaías 40:3.

ronojel ri uwachulew!*

³⁰ Are wa' ri xintzijoj are xinb'ij chi'we: "Teren loq jun achi ri chwij ri nim ub'anik chinuwach, jeri' rumal tzi k'o wi loq Are', are k'a maja' kink'oji' in." ³¹ Man weta'm ta in uwach nab'e, xinb'an k'u kigasana' ri winaq pa ja', rech jeri' kuk'ut rib' chikiwach.

³² Ri Juan xub'ij: Ri in xinwilo ri Uxlab'ixel jer xub'an jun palomax xqaj loq pu'wi' ri Are'. ³³ Man weta'm ta in uwach nab'e, are k'u ri xintaqow loq chub'anik qasana' pa ja' xub'ij chwe: "Ri kawilo kaqaj ri Uxlab'ixel pu'wi' are ri' ri kab'anow qasana' ruk' ri Uxlab'ixel." ³⁴ Ri in wilom we ri' rumal ri' kinq'alajisaj chi are' are uK'ojol ri Dios.

Ri e nab'e taq utijoxelab' ri Jesús

³⁵ Che ri jun q'ij chik ri Juan junmul chik k'o chila', e rachi'l keb' chike ri utijoxelab'. ³⁶ Are xrilo chi tajin kik'ow b'ik ri Jesús chila', xub'ij: ¡Chiwilampe! Chi ri' k'o wi we alaj uchij ri Dios ri kukuy makaj.

³⁷ Are xkita ri e keb' utijoxelab' ri Juan chi jeri' xub'ij, xeteri' b'ik chirij ri Jesús. ³⁸ Xtzalq'omij ri Jesús, k'a te xe'rilo e teren ri keb' tijoxelab' chirij, xuta chike: ¿Jas kitzukuj?

Are' xkib'ij: Ajtij, ¿jawje' k'o wi ri achoch la?

³⁹ Ri Jesús xub'ij chike: Chixanloq jiliwila'.

Ri tijoxelab' xeb'ek, xe'kila' jawje' kel wi ri Jesús, k'a te ri' xekanaj kan jun aq'ab' chila', rumal cher ukaj hora chik rech b'enaq q'ij.

* **1:29** 1:29 Ri chij are ri' ri awaj ri kakitzuj ri winaq a'j Israel cho ri Dios rech are kakitzuj kib' che ri kimak.

⁴⁰ Ri Andrés rachalal ri Simón Pedro, jun chike ri e keb' tijoxelab', xuta ri xub'ij ri Juan, rumal ri' xuterene'j b'ik ri Jesús. ⁴¹ Ri Andrés are xuriq ri rachalal, Simón xub'ij che. Xqarik ri Mesías, (ri kel kub'ij *Cristo*).

⁴² Ri Andrés xuk'am b'ik ri rachalal ruk' ri Jesús, ri Jesús ko xuka'yej ri Simón, k'a te ri' xub'ij che: At Simón, ralk'wa'l ri Juan, kab'ina'j na Cefas, (ri kel kub'ij *Pedro*).

Ri Jesús ku'sik'ij ri Felipe rachi'l ri Natanael rech keteri'k chirij

⁴³ Chukab' q'ij chik, ri Jesús xuchomaj ke' pa Galilea. Xuriq k'u ri Felipe, xub'ij che: Chinaterene'j.

⁴⁴ Ri Felipe aj Betsaida, je xuquje' ri Andrés rachi'l ri Pedro. ⁴⁵ Ri Felipe xe' chutzukuxik ri Natanael, are xuriqo xub'ij che: Xqarik ri Jesús aj Nazaret, uk'ojol ri José, are wa' ri xtz'ib'ax loq rij chupam ri wuj rech taqanik rech ri Moisés xuquje' chupam ri wuj kech ri e q'alajisal taq tzij rech ri Dios.

⁴⁶ Ri Natanael xub'ij: ¿Che aj Nazaret we achi ri'? ¿La k'o k'u jun utza winaq kel chila'?

Ri Felipe xub'ij che: Chatampe loq, jalawila'.

⁴⁷ Ri Jesús are xrilo chi tajin kaqeb' loq ri Natanael ruk', xub'ij: Waral k'o wi jun achi qas aj Israel, man kub'an taj b'anoj tzij.

⁴⁸ Ri Natanael xuta che ri Jesús: ¿Jawje' ilom wi la nuwach?

Ri Jesús xub'ij che: Xatinwilo are maja' katusik'ij ri Felipe, at k'o chuxe' ri uche'al ri higuera.

49 Ri Natanael xub'ij: Rabí, at at Uk'ojol ri Dios, at nim taqanel pa ri tinimit Israel.

50 Ri Jesús xub'ij che: ¿La rumal ri xinb'ij chawe chi xatinwilo are at k'o chuxe' ri uche'al ri higuera rumal ri' kakojo chi in in Uk'ojol ri Dios? Kawil na nimaq taq jastaq choch we ri'.

51 Qas tzij kinb'ij chi'we chi kiwil na kajaqataj ri kaj, xuquje' ri angelib' kepaqi'k kexuli'k pu'wi' ri uK'ojol ri Achi.†

2

Kab'an jun k'ulanem pa ri Caná rech Galilea

1 Churox q'ij, xb'an jun k'ulanem pa Caná rech Galilea. Ri unan ri Jesús k'o pa ri k'ulanem ri'.

2 Ri Jesús xuquje' ri utijoxelab' e sik'ital pa ri k'ulanem ri'. 3 Are xk'is ri vino, ri unan ri Jesús xub'ij che ri Jesús: Maj chik kivino.

4 Ri Jesús xub'ij che: Ixoq, ¿jaswe in che we jastaq ri' maja' kuriq ri nuq'otaj?*

5 Ri unan ri Jesús xub'ij chike ri e patanijelab': Chib'ana ronojel ri kub'ij chi'we.

6 K'o k'u waqib' q'eb'al b'antal che ab'aj, are wa' kakikoj ri winaq a'j Israel pa ri kinimaq'ij rech ch'ajch'ob'en ib'. Ri q'eb'al ri' kuq'i' jun ciento lime't ja'.† 7 Ri Jesús xub'ij chike ri e patanijelab': Chinojisaj le q'eb'al che ja'. Ri patanijelab' xe'kinojisaj ri q'eb'al. 8 K'a te ri'

† 1:51 1:51 We jupaj tzij ri' kuna'taj chaqe ri rachik' ri Jacob. We ri' kaqil pa Génesis 28:12. *

* 2:4 2:4 Ri Jesús xub'ij, "Maja' kuriq nuq'otaj." Xub'ij we ri' rumal k'amaja' kuriq ri q'ij are kuk'ut ri ukwinem chuq'ab'. † 2:6 2:6 Chasik'ij ri tz'ib'atal pa ri wuj tzukub'al tzij jas kub'ij chirij ri ch'ajoj q'ab'aj.

xub'ij chike: Chik'ama b'ik jub'iq' che ri k'amal b'e rech ri nimaq'ij. Jeri' xkib'ano. ⁹ Ri k'amal b'e are xuna' ri ja' ri b'antal chik vino che, pune man reta'm jawje' xk'am wi b'ik, xwi ri patanijelab' eta'maninaq chi are wa' ri ja' ri xkipulij b'ik. Xusik'ij ri ji'atz pa utukel, ¹⁰ xub'ij che: Konojel ri winaq kakikoj nab'e ri utz vino. Are nim chik kitijom ri a'jtb'om, k'a te ri' kaya chike ri vino ri man paqal taj rajil. Ri at k'ut ayakom kan ri utz laj vino k'a pa ri k'isb'al rech ri nimaq'ij.

¹¹ Are wa' ri nab'e k'utb'al ri xub'an ri Jesús pa Caná, je la' pa Galilea. Jeri' xub'an chuk'utik ri ujuluwem, xekojon k'u ri tijoxelab' che.

¹² Are xb'antaj we jastaq ri', ri Jesús xtzalij pa ri tinimit Capernaúm, e rachi'l ri unan, ri e rachalal, ri utijoxelab', xekanaq kanoq chila' keb' oxib' q'ij.

Ri Jesús ke'resaj loq ri a'jk'ayib' pa ri Templo (Mateo 21:12-13; Marcos 11:15-18; Lucas 19:45-46)

¹³ Xa jub'iq' karaj kuriq ri Pascua kech ri winaq a'j Israel, are xpaqi' ri Jesús pa ri tinimit Jerusalén. ¹⁴ Pa ri Templo xu'b'uriqa ri winaq ri tajin kakik'ayij e wakax, e chij, rachi'l e palomax, xuquje' e k'o pu'wi' taq ri kimexa tajin kakik'ex pwaq.‡ ¹⁵ Ri Jesús xub'an jun uch'eyab'al ruk' k'am, k'a te ri' xe'resaj loq konojel ri e k'o pa ri Templo xub'alkatij b'ik ri kimexa ri e k'exol

‡ **2:14** 2:14 Ri a'waj ri kek'ayix pa ri are wa' ri ketzuj cho ri Dios. Ri pwaq ri kak'ex pa ri templo are wa' ri pwaq ri xwi pa ri templo kariqitaj wi. E k'i man xtz'aqatisax ta ri kirajil rumal man suk' ta keno'jin ri e k'exol taq re.

taq pwaq, xutix b'ik pa ri ulew ronojel ri kirajil ri winaq ri e k'exol taq pwaq. ¹⁶ Xub'ij chike ri ajk'ay taq palomax: Chi'wesaj b'ik ri a'waj waral. ¿La chi il chi'we kib'an qaj ik'ayib'al che ri rachoch ri nuTat?

¹⁷ Ri utijoxelab' ri Jesús xna'taj chike ri tz'ib'atalik kub'ij: *Kak'axir ri wanima' rumal ri jastaq ri kab'an pa ri achoch la.* ☆

¹⁸ Xepe ri winaq e k'amal taq kib'e ri winaq a'j Israel xkita che ri Jesús: ¿Jas etal kaya la chage rech kaqeta'maj chi k'o kwinem la chub'anik we jastaq ri'?

¹⁹ Ri Jesús xub'ij chike: Chitukij we Templo ri', pa oxib' q'ij k'ut kinyak uk'axel.

²⁰ Ri winaq xkib'ij che ri Jesús: ¿Che kayak at pa oxib' q'ij we Templo ri' ri kawinaq waqib' junab' xyakik'?

²¹ Ri templo ri xub'ij ri Jesús are ri utyo'jal. Are k'u ri winaq pa kik'u'x chi are xub'ij ri ja rech ri Templo. ²² Jeri' are xwa'jil chikixo'l ri kaminaqib', xna'taj chike ri tijoxelab' ri xub'ij kanoq, xekojon che ri tz'ib'atalik xuquje' che ri xub'ij ri Jesús.

²³ Sib'alaj e k'i winaq xekojon che ri Jesús are xkil ronojel ri etal xub'ano pa ri nimaq'ij Pascua, pa ri tinimit Jerusalén. ²⁴ Ri Jesús k'ut man xkub'i' taj uku'x chikij ri winaq rumal cher reta'm ri k'o pa ri kanima'. ²⁵ Man xraye'j ta k'ut chi jun winaq chik xb'in che jas kakichomaj ri winaq, jeri' rumal cher Are' reta'm ri k'o pa kanima' konojel ri winaq.

☆ **2:17** 2:17 Salmos 69:9.

3

Katzijon ri Jesús ruk' ri Nicodemo

¹ K'o jun chike ri fariseos ub'i' Nicodemo, jun k'amal b'e kech ri winaq a'j Israel. ² Jun chaq'ab'il ri Nicodemo xu'solij ri Jesús. Xub'ij che: Ajtij, qeta'm chi are ri Dios xtaqow la loq, rumal cher maj chi jun kakwin chub'anik ri etal ri kab'an la, xaq xwi kakwin ri winaq chub'anik we jastaq ri' we k'o ri ukwinem ri Dios ruk'.

³ Ri Jesús xub'ij che: Qas tzij kinb'ij chawe chi ri winaq ri man kalax ta chik junmul, man kakwin taj kok pa ri ajawarem rech ri Dios.

⁴ Ri Nicodemo xub'ij che ri Jesús: ¿Jas kub'an jun achi rech kalax chik junmul? ¿La kakwin k'ut kok chi b'ik junmul chupam ri unan, k'a te ri' kalax chik?

⁵ Ri Jesús xub'ij che: Qas tzij kinb'ij chawe, ri man kalax taj che ja' xuquje' che ri Uxlab'al man kakwin taj kok pa ri ajawarem rech ri Dios. ⁶ Ri kak'iy chike winaq, winaq ri', are k'u ri kak'iy che ri Uxlab'al rech ri Dios, uxlab'al ri'. ⁷ Mat mayijanik che le xinb'ij chawe: “Rajawaxik wi kixalax chik junmul.” ⁸ Ri kyaqiq' kajich'ich' xapawje' ri karaj wi. Kato kaxururik, man aweta'm ta k'ut jawje' upetik wi xuquje' jawje' ke' wi. Je xuquje' kak'ulmataj ruk' ri winaq ri kalax pa ri Uxlab'al.*

⁹ Ri Nicodemo xub'ij che ri Jesús: ¿Jas che jewa' kak'ulmatajik?

* **3:8** 3:8 Pa ri tzijob'al griego ri tzij kyaqiq' xuquje' uxlab'al xaq junam, je xuquje' ub'anik pa hebreo.

¹⁰ Ri Jesús xub'ij che: ¿At ajtij kech ri winaq a'j Israel, man kach'ob' taj we jastaq ri'? ¹¹ Qas tzij kinb'ij chawe, ri uj are kaqab'ij ri qeta'm, xuquje' kaqaq'alajisaj ri qas qilom, ri ix k'ut man kikoj taj ri kaqaq'alajisaj. ¹² We man kikoj ri jastaq rech uwachulew ri nub'im chi'we ¿la are ta k'u kikoj ri jastaq rech chikaj?

¹³ Maj jun paqalinaq pa ri kaj, xaq xwi ri in uK'ojol ri Achi ri xqaj loq choch ri uwachulew. ¹⁴ Jetaq ri xub'an ri Moisés xuxekeb'a ri kumatz pa ri katz'inow ulew, je xuquje' kab'an na che uxekeb'axik ri uK'ojol ri Achi. † ¹⁵ Jeri' rech xapachin ri kakojon che kuriq na k'aslemal ri maj uk'isik.

¹⁶ Ri Dios sib'alaj xu'loq'aj ri winaq ri e k'o choch ri uwachulew, xuya ri xa jun uK'ojol rech xapachin ri kakojon che man kasach ta uwach xane k'o uk'aslemal ri maj uk'isik. ¹⁷ Ri Dios man xutaq ta loq ri uK'ojol chuq'atik tzij pa kiwi' ri winaq ri e k'o choch ri uwachulew, xane xpetik rech rumal rech kekolotaj ri winaq.

¹⁸ Ri kakojon che Are' man kaq'at taj tzij pu'wi', are k'u ri man kakojon taj xq'at taj tzij ri' pu'wi', rumal cher man xkojon taj che ri ub'i' ri xa jun uK'ojol ri Dios. ¹⁹ Kaq'at tzij pa kiwi' ri winaq rumal man xekojon taj che ri tunal ri xpe choch ri uwachulew, are utz xkil ri q'equ'mal, jeri' rumal itzel taq chak kakib'ano. ²⁰ Ri winaq ri kub'an etzelal, ri' karetselaj ri tunal, man kaqeb' taj ruk' rumal cher kuxi'j rib' chi kaq'alajin ri

† **3:14** 3:14 Pa Números 21:6-9 kaqil wi ri katziyox chirij ri kumatz b'antal che ch'ich'.

uchak. ²¹ Are k'u ri winaq ri are karilij ub'anik ri chak rech ri tunal kageb' ruk' ri tunal rech jeri' kaq'alajinik chi are ub'anom ri chak ri karaj ri Dios.

Ri Juan B'anal qasana' kuq'alajisaj jachin ri Jesús

²² Are xb'i'taj we jastaq ri', ri Jesús xe' pa Judea, e rachi'l ri utijoxelab'. Chila' xk'o'ji' wi keb' oxib' q'ij xub'an kiqasana' ri winaq. ²³ Xuquje' ri Juan tajin kub'an qasana' pa ri tinimit Enón, ri k'o chuxukut ri tinimit Salín, rumal nim ri ja' ri chila'. Rumal ri' xepe ri winaq, xulkiya kib' rech kab'an kan kiqasana'. ²⁴ (Xk'ulmataj we ri' are maja' kok ri Juan pa che'.)

²⁵ K'a te ri' xchaple'taj jun ch'o'j pa tzij pu'wi' ri q'ij rech ch'ajch'ob'en ib', chikixo'l ri utijoxelab' ri Juan rachi'l jun achi aj Israel. ²⁶ Ri utijoxelab' ri Juan xe'kib'ij che ri Juan: Ajtij, ri achi ri xopan awuk' che ri junmul ch'aqa'p che ri Jordán, ri xaq'alajisaj chkiwach ri winaq, tajin kub'an qasana', e k'i winaq tajin ko'pan ruk'.

²⁷ Ri Juan xub'ij chike: Man k'o ta jun winaq kakwinik kub'an jun jastaq we man are ri Dios kayo'w kwinem che chub'anik. ²⁸ Xita ri xinb'ij: "Man in taj in Cristo, xane xaq xwi xintaq loq nab'e choch Are'." ²⁹ Ri ji'atz are gas k'o ruk' ri alib'atz. Ri rech ch'ab'e'n ri ji'atz ri k'o chuxukut kaki'kotik are kuta ri uch'ab'al ri ji'atz. Are wa'

ri ki'kotemal ri k'o pa wanima' in.‡ 30 Rajawaxik Are' kak'iyik, are k'u ri in xa kako'pij nuk'iyem.

Ri kape na chila' chikaj

31 Ri jun ri kape na chila' chikaj are k'o pa kiwi' kojonel, ri winaq ri ajuwachulew, ajuwachulew ri', are karilij utzijoxik ri' ri jastaq rech uwachulew. Ri kape na chila' chikaj are k'o pa kiwi' konojel ri winaq. 32 Ri kape chila' chikaj kutzijoj ri rilom xuquje' utom, man k'o ta k'u jun katatab'en ri kub'ij. 33 Ri winaq ri kutatab'ej ri kub'ij Are', kuq'alajisaj chi qas tzij ri kub'ij ri Dios. 34 Ri utaqo'n ri Dios kuq'alajisaj ri tzij rech chila' chikaj rumal cher ri Dios man kuq'atej taj uya'ik ri Uxlab'ixel che ri winaq ri'. 35 Ri Tataxel Dios kuloq'aj ri K'ojolaxel rumal ri' ronojel ri jastaq uya'om pa uq'ab' Are'. 36 Ri winaq ri kakojon che ri K'ojolaxel Dios, k'o uk'aslemal ri maj uk'isik, are k'u ri winaq ri karezelaj ri K'ojolaxel Dios man kaya'taj taj uk'aslemal xane kaq'at na tzij pu'wi' rumal ri Dios.

4

Ri Jesús katzijon ruk' jun ixoq aj pa ri tinimit Samaria

1 Ri Jesús tajin kub'an kiqasana' sib'alaj e k'i winaq xuquje' tajin ku'x utijoxelab', sib'alaj e k'i na choch ri utijoxelab' ri Juan. Xreta'maj k'u ri Jesús chi xketa'maj we ri' ri fariseos. 2 Man

‡ 3:29 3:29 Pa ri Tyoxalaj Wuj kuk'ut chiqawach chi ri riqoj ib' ke ri winaq ruk' ri Dios o ruk' ri Jesús, kajunumataj ruk' ri k'ulanem. Ri Cristo are ji'atz, ri Juan B'anal qasana' are rech ch'ab'e'n ri ji'atz.

tzij ta k'ut chi qas are ri Jesús tajin kab'anow ri qasana' xane are ri utijoxelab'. ³ Are xreta'maj ri Jesús we ri', xel b'ik pa ri tinimit Judea, xtzalij pa Galilea.

⁴ Choq'aq' k'ut ki'kow b'ik pa ri tinimit Samaria. ⁵ Xok k'u b'ik pa Sicas, jun tinimit ri k'o pa Samaria, ri k'o chuxukut ri ulew ri xuya ri Jacob che ri uk'ojol José. ⁶ Chila' k'o wi ri k'wa' ri xuk'ot kanoq ri Jacob. Ri Jesús xq'i'taj b'ik che ri b'e, xe't'uyul chuxukut ri k'wa'. Qas pa ri unik'aj ri' q'ij. ⁷⁻⁸ Ri utijoxelab' e b'enaq kanoq pa ri tinimit chuloq'ik kiwa. Xopan k'ut jun ixoq chresaxik uja' pa ri k'wa'. Ri Jesús xub'ij che: Chaya juqub' nujoron.

⁹ Ri ixoq xub'ij che: ¿Jas che kata aja' chwe, at at aj Israel are k'u ri in, in aj Samaria? Jeri' xub'ij che rumal cher ri a'j Israel man kakitun taj ukojik jun jastaq kuk' ri a'j Samaria.

¹⁰ Ri Jesús xub'ij che ri ixoq: We ta aweta'm ri kakwinik kuya ri Dios xuquje' ri tajin katow juqub' ja' chawe, at ta ri' nab'e xata aja' che, xuquje' xya'taj ta aja' ri' rumal, ri kuya k'aslemal ri maj uk'isik.

¹¹ Ri ixoq xub'ij che ri Jesús: Tat, man ke' ta resaxik le ja', naj qajinaq. ¿Jawje' k'u ke'saj wi la loq ri ja' ri kuya k'aslemal? ¹² ¿La lal ta k'u nim q'ij la choch ri qamam Jacob, are' xyo'w kan we k'wa' ri' chaqe, chi ri' xresaj wi kijoron ri e ralk'wa'l xuquje' ri e rawaj?

¹³ Ri Jesús xub'ij che ri ixoq: Xapachin ri kutij we ja' ri', kachaqi'j chi na uchi' junmul chik.

¹⁴ Are k'u ri kutij rech ri ja' ri kinya in man

kachaqi'j ta chik uchi', xane ri ja' ri kutijo kux na jun k'iyib'al ja' ri kapulinik ri kuya k'aslemal ri maj uk'isik.

¹⁵ Ri ixoq xub'ij che: Tat, ya la we ri joron ri rech man kinpe ta chik waral chi resaxik nuja' xuquje' rech man kachaqi'j ta chik nuchi'.

¹⁶ Ri Jesús xub'ij che ri ixoq: Ja'sik'ij b'a loq ri awachajil, k'a te ri' chattzaliq loq waral.

¹⁷ Ri ixoq xub'ij che ri Jesús: Maj wachajil in. Ri Jesús xub'ij: Qas tzij la' le xab'ij chi maj awachajil. ¹⁸ Jeri' rumal e k'olinaq kanoq e job' awachajil xuquje' ri k'o awuk' kamik man are taj awachajil, qas tzij la' le xab'ij.

¹⁹ Ri ixoq xub'ij: Tat, chanim kinch'ob'o chi lal q'alajisal utzij ri Dios. ²⁰ Ri qamam uj ojer xeq'ijila'n pu'wi' we juyub' ri', are k'u ri ix, ix aj Israel kib'ij chi pa Jerusalén rajawaxik kixq'ijila'n wi.

²¹ Ri Jesús xub'ij: Ixoq, chakojo ri kinb'ij. Ku'riqa na jun q'ij are man kab'an ta chik ri q'ijila'nem che ri Tataxel Dios, pu'wi' we juyub' ri', xa ta ne pa Jerusalén kab'an wi q'ijila'nem.

²² Ix kiq'ijila'j ri man iweta'm taj uwach, ri uj k'ut kaqaq'ijila'j ri qeta'm uwach, jeri' rumal ri kolotajem kuk' ri winaq a'j Israel petinaq wi.

²³ Xqeb' k'u loq ri q'ij xuquje' xopan ri q'otaj are taq ri qas e q'ijila'nelab' kakiya na uq'ij ri Tataxel Dios pa ri Uxlab'ixel xuquje' qas tzij kek'oji'k, rumal jeri' karaj ri Tataxel kab'anik. ²⁴ Ri Dios are uxlab'al, rajawaxik xuquje' chi ri e q'ijila'j taq rech kakiq'ijila'j pa ri uxlab'al xuquje' qas tzij kek'oji'k.

²⁵ Ri ixoq xub'ij che: Weta'm chi kape na ri Mesías ri kab'ix Cristo che. Are kape ri' are', kub'ij na chaqe jas ub'anik we jastaq ri'.

²⁶ Ri Jesús xub'ij che: In ri', ri tajin kintzijon awuk'.

²⁷ Qas je' ri' tajin kub'ij are xo'pan ri utijoxelab', xemayijanik rumal tajin katzijon ruk' jun ixoq, maj k'u jun xtow chike: ¿Jas kaj la che le ixoq? O ¿jas katzijoq la ruk'?

²⁸ Ri ixoq xuya kanoq ri uq'eb'al, xtzalij pa ri tinimit, xub'ij chike ri winaq: ²⁹ Chixanloq, jiliwila jun achi ri xub'ij chwe ronojel ri nub'anom. ¿La man are wa' ri kab'ix Cristo che?

³⁰ Ri winaq xe'l b'ik pa ri tinimit, xe'kila ri Jesús. ³¹ Are maja' ko'pan ri winaq, ri tijoxelab' xkib'ij che ri Jesús: Ajtij, wo'q la.

³² Ri Jesús xub'ij chike: Ri in k'o jun jaswe tijowik rij ri man iweta'm ta ix uwach.

³³ Ri tijoxelab' xkichaple'j utayik chib'il taq kib': ¿La k'o ta k'u jun xk'amow loq jun jas rech tijowik rij?

³⁴ Ri Jesús xub'ij chike: Are nuwa in ri ub'anik ri urayib'al uk'u'x ri xintaqow loq xuquje' kink'is kanoq ub'anik ri uchak. ³⁵ ¿La man k'u kib'ij ix: “Karaj na kajib' ik' che ri yakoj”? Ri in k'ut kinb'ij chi'we: ¡Chijaqa ri ib'oq'och, chika'yej ronojel ri tiko'n! Xutzirik. ³⁶ Ri winaq ri kab'anow ri yakoj kuk'amawa'j na ri tojb'al rech, xuquje' ri yakoj ri kub'ano rech jun k'aslemal ri maj uk'isik. Ri ajtikolob' xuquje' ri kab'anow ri yakoj junam keki'kotik. ³⁷ Jeri' rumal k'o jun tzij kub'ij: “Jun kab'anow ri tiko'n, jun chi wi ri kab'anow ri yakoj.” ³⁸ Ri in xixintaq b'ik

chuyakik ri man xiriq taj k'ax chutikik. E nik'aj wi ri xeq'i'tajik, e nik'aj wi ri xechakunik, ri ix k'ut xaq xwi ki'tzukuj loq uwach ri chak ri b'antajinaq chi kanoq.

³⁹ E k'i chike ri winaq a'j Samaria xekojon che ri Jesús rumal xkita ri xub'ij ri ixoq: Are' xub'ij chwe ronojel ri nub'anom. ⁴⁰ Jeri' are xo'pan ri a'j Samaria ruk' ri Jesús xkib'ij che chi kakanaj kan kuk'. Ri Jesús xkanaj kanoq chila' keb' q'ij. ⁴¹ E k'i winaq xekojon chi na che ri Jesús rumal ri xub'ij are' chike. ⁴² Xkib'ij k'u che ri ixoq: Man xwi taj kujkojonik rumal ri xab'ij chaqe xane rumal ri xqatatab'ej uj ruk' ri qaxikin, xqeta'maj chi are wa' ri Kolonel kech konojel ri winaq rech ri uwachulew.

Ri Jesús kukunaj ri uk'ojol ri jun rajchak ri q'atal tzij

⁴³ Are xik'ow ri keb' q'ij, ri Jesús xel b'ik pa ri tinimit Samaria, xe' pa Galilea. ⁴⁴ (Jeri', rumal ri Jesús ub'im chi xa ta ne jun q'alajisal tzij kaya uq'ij pa ri tinimit ri kel wi.) ⁴⁵ Are xopan pa Galilea utz xb'an chuk'amawa'xik kumal ri winaq a'j chila', jeri' rumal kilom ronojel ri xub'an pa Jerusalén pa ri nimaq'ij Pascua.

⁴⁶ K'a te ri' xtzalij chik ri Jesús pa Caná rech Galilea, chila' xuk'ex wi ri ja' pa vino. K'o k'ut jun uk'ojol ri jun rajchak ri q'atal tzij yawab' je la' pa ri tinimit Capernaúm. ⁴⁷ Are xreta'maj ri achi, utat ri yawab', chi xopan ri Jesús pa Galilea, upetik pa Judea, xe' chutzukuxik. Are xuriqo, xuta toq'ob' che rech ke' chukunaxik ri uk'ojol rumal xa jub'iq' karaj kakamik. ⁴⁸ Ri Jesús xub'ij

che: Ri ix man kixkojon ta wi la we man kiwil k'utb'al xuquje' etal.

⁴⁹ Ri ajchak rech ri q'atal tzij xub'ij che ri Jesús: Wajaw, b'ana la toq'ob', oj la cho ri wachoch rech man kakam taj ri nuk'ojol.

⁵⁰ Ri Jesús xub'ij che ri achi: Chazzalij cho awachoch, man kakam taj ri ak'ojol.

Xukoj ri achi ri xb'ix che rumal ri Jesús, k'a te ri' xtzalij cho rachoch. ⁵¹ Are b'enaq ri achi cho rachoch, xe'l loq ri e rajchakib' chuk'ulaxik pa ri b'e, xkib'ij che chi man xkam taj ri uk'ojol xane xk'asi'k xuquje' xutzirik.

⁵² Ri achi xuta chike jas q'otaj xutzir ri uk'ojol. Ri ajchakib' xkib'ij: Iwir gas jun hora ik'owinaq che ri unik'ajil q'ij xel b'ik ri q'aq' che.

⁵³ Na'taj k'u che ri utat ri ak'al chi gas che ri' ri q'otaj ri', xub'ij ri Jesús che: "Ri ak'ojol kak'asi' na." Jeri' konojel ri e k'o ruk' ri achi pa ri rachoch xekojon che ri Jesús.

⁵⁴ Are wa' ri ukab' etal ri xub'an ri Jesús are xtzalij loq pa Galilea upetik pa Judea.

5

Ri Jesús kukunaj jun achi kaminaq utyo'jal

¹ Are ik'owinaq chik jun janipa q'ij, xpaqi' ri Jesús pa ri nimaq'ij kech ri winaq a'j Israel ri kab'an pa Jerusalén. ² Chila' k'o jun ja' chuxukut ri k'olib'al ub'i'nam Okib'al kech ri chij, sutim rij ruk' job' raqan ja, Betzatá ub'i' pa arameo. ³ Pa taq ri raqan ja ri' e q'oyoq'oj sib'alaj e k'i yawab'ib', e k'o e moyab', e ch'oke'r, k'o man kekwin taj kakisalab'aj kib'. ⁴ Jeri' rumal che

taq ri q'ij ri' k'o jujun mul jun ángel kaqaj loq chusalab'axik ri ja', ri winaq ri kaqaj nab'e pa ri ja' are kasalab'ataj kanoq kutzirik. ⁵ Chila' xuquje' k'o wi jun achi ri kaminaq ri utyo'jal juwinaq lajuj wajxaqib' junab'. ⁶ Ri Jesús are xril ri achi q'oyol pa ri ulew, xuchomaj chi k'i q'ij chik k'o chila', jeri' xuta che: ¿La kawaj katutzirik?

⁷ Ri achi xub'ij: Wajaw, maj jun kab'anow toq'ob' chwe kinuqasaj pa le ja', are kasalab'ataj kanoq raj kingaj chupam k'a te kinwilo jun chik nab'e kaqajilob' chupam.

⁸ Ri Jesús xub'ij che: Chatwa'jiloq, jat chak'ama b'ik ri ach'at.

⁹ Ri achi aninaq xutzirik, xuk'am b'ik ri uch'at, xuchaple'j b'inem. Ri k'ulmatajem ri' xb'antaj pa ri q'ij rech uxlanem. ¹⁰ Ri winaq a'j Israel xkib'ij che ri achi ri xkunatajik, man ya'tal taj chawe kaweqaj ri ach'at, are q'ij rech uxlanem kamik.

¹¹ Ri achi xub'ij chike: Ri xinkunanik xub'ij chwe: “Jat chak'ama b'ik ri ach'at.”

¹² Ri winaq xkita che: Jachin xb'in chawe: “¿Jat chak'ama b'ik ri ach'at?”

¹³ Man reta'm ta k'ut ri achi ri xutzirik jachin ri' ri xkunanik, jeri' rumal ri Jesús xok b'ik chikixo'l konojel ri winaq ri e k'o chila'. ¹⁴ K'a te ri' ri Jesús xuriq ri achi ri xkunatajik pa ri Templo, xub'ij che: Chawilampe', xatkunatajik. Makat makun ta chik rech man kape ta chik jun k'ax pa'wi' ri k'o na cho we xariqo.

¹⁵ Ri achi xub'ij chike ri winaq a'j Israel chi are ri Jesús xkunanik. ¹⁶ Rumal k'u ri', ri winaq a'j Israel xkitzukuj jas xkib'an che uchapik ri Jesús,

jeri' rumal kub'an taq we jastaq ri' pa ri q'ij rech uxlanem. ¹⁷ Ri Jesús xub'ij chike: Ri nuTat k'a kachakun na kamik, rumal ri' kinchakun xuquje' in.

¹⁸ Ri winaq a'j Israel are kakaj kakikamisaj ri Jesús, jeri' rumal man xwi taj man kunimaj taj ri q'ij rech uxlanem xane kub'ij xuquje' chi are utat ri Dios, kujunamaj rib' ruk' ri Dios.

¹⁹ Rumal ri', ri Jesús xub'ij: Qas tzij kinb'ij chi'we: Ri k'ojolaxel man kakwin taj kub'an jun jastaq xaq pa are' wi, xane xaq xwi kakwinik kub'an ri karil ri utat kub'ano, jeri' rumal xapakux jastaq ri kub'an ri Tataxel kub'an xuquje' ri K'ojolaxel. ²⁰ Ri Tataxel sib'alaj uloq' ri K'ojolaxel rumal ri' kuk'ut choch ronojel ri jastaq ri kub'ano. Kuk'ut k'u na nimaq taq jastaq choch ri uk'utum choch kamik ri', qas kixmayijan k'u na. ²¹ Jetaq ri kub'an ri Tataxel kuk'astajisaj ri kaminaqib' xuquje' kuya kik'aslemal, je xuquje' ri K'ojolaxel kuya kik'aslemal konojel ri ke'raj. ²² Ri Tataxel, xa ta ne jun kuq'at tzij pu'wi', xane ronojel ri q'atoj tzij uya'om pa uq'ab' ri K'ojolaxel. ²³ Jeri' rech konojel ri winaq kakiq'ijila'j ri K'ojolaxel, jetaq ri kakib'an chuq'ijila'xik ri Tataxel. Ri man kuq'ijila'j taj ri K'ojolaxel man kuq'ijila'j ta ri' ri Tataxel ri xtaqow loq ri K'ojolaxel.

²⁴ Qas tzij kinb'ij chi'we xapachin ri kuta ri nutzij xuquje' kakojon che ri xintaqow loq kuriq na k'aslemal ri maj uk'isik, man kaq'at taj tzij pu'wi' xane xel loq pa ri kamikal xuriq k'aslemal. ²⁵ Qas tzij kinb'ij chi'we xopan ri q'ij are kakita ri uch'ab'al ri Uk'ojol ri Dios ri kaminaqib', ri

ketow ri ch'ab'al ri' kek'asi' na. ²⁶ Jetaq ri ub'anik ri Tataxel k'o uk'aslemal xaq pa are' wi, xuya xuquje' che ri K'ojolaxel ukwinem rech k'o uk'aslemal xaq pa are' wi. ²⁷ Ya'tal kwinem che rech kuq'at tzij, jeri' rumal are uK'ojol ri Achi. ²⁸ Man kixmayijan taj rumal kape na ri q'ij are konojel ri e muqumoj kakita na ri uch'ab'al ri uK'ojol ri Dios. ²⁹ Ke'l k'u na loq pa ri muqb'al. Ri xkib'an ri utzilal kek'astaj na rech keb'e pa ri k'aslemal, are k'u ri xkilij ub'anik ri etzelal kek'astaj na rech kaq'at tzij pa kiwi'.

³⁰ Ri in man kinkwin taj kinb'an jun jastaq xaq pa wech wi; xaq xwi kinq'at tzij pu'wi' ri kinto, suk' ri nuq'atoj tzij, jeri' rumal man are ta kab'an ri kawaj in, xane are kab'an rech ri xintaqow loq. ³¹ We xaq in kinq'alajisaj wib' chib'il wib', maj kupatanij ri' ri nuq'alajisanik. ³² K'o k'u jun ri kub'an ri q'alajisanik pa nuwi', weta'm chi ri uq'alajisanik ri kub'an pa nuwi' qas tzij wi. ³³ Ri ix xi'taq b'ik nik'aj iwachi'l chutayik k'otb'al chi' che ri Juan, are' xuya loq jun q'alajisanik ri qas tzij. ³⁴ Man kink'amawa'j ta k'u in ri uq'alajisanik jun achi; kinq'alajisaj k'u we ri' rech jeri' kixkolotajik. ³⁵ Ri Juan kajunumataj ruk' ri jun q'aq' ri tzijilik, ri ix k'ut xiki'koteb'ej ri utunal jun janipa q'otaj. ³⁶ Ri q'alajisanik ri b'antal chwij in nim na choch ri q'alajisanik ri xb'an chirij ri Juan. Jeri' rumal ri nuchak ri xuya ri Tataxel are kak'utuwik chi ri Tataxel are xb'anow ri q'alajisanik chwij chi are' xintaqow loq. ³⁷ Ri Tataxel ri xintaqow loq are b'anowinaq ri q'alajisanik chwij. Ix man itom taj ri uch'ab'al

ri Tataxel xuquje' man iwilom taj uwach. ³⁸ Man k'o taj ri utzij ri Tataxel pa iwanima' jeri' rumal man kixkojon taj che ri xutaq loq. ³⁹ Ri ix kisolij uwach ri utzij ri Dios rumal cher iweta'm chi chila' kiriq wi k'aslemal ri maj uk'isik xuquje' are wa' ri kuya nuq'alajisaxik. ⁴⁰ Pune jeri', ix man kiwaj taj kixpe wuk' chuk'amawa'xik we k'aslemal ri'.

⁴¹ Man kink'amawa'j taj ri juluwem ri kakiya ri winaq. ⁴² Ix weta'm k'ut chi man gas ta kiloq'aj ri Dios. ⁴³ In in petinaq pa ri ub'i' ri nuTat, ri ix k'ut man kinik'amawa'j taj; we ta k'u kape chi jun xaq pa rech wi, k'a te ri' ri kik'amawa'j. ⁴⁴ ¿Jas ta k'u che kixkojonik we xaq ix kiya iq'ij chib'il taq iwib', man kitzukuj ta k'ut ri juluwem ri kape ruk' ri xa jun Dios? ⁴⁵ Mib'ij k'ut chi in kine'molow imak choch ri Tataxel xane are ri Moisés, ri achi ri jeqel ik'u'x chirij, are ri' kixtuzun na choch ri Dios. ⁴⁶ We ta kikoj ri xub'ij ri Moisés, kixkojon xuquje' ri' chwe in, jeri' rumal ri Moisés xutz'ib'aj loq wij. ⁴⁷ We man kikoj ri xutz'ib'aj ri Moisés, ¿la are ta k'u kikoj ri nutzij in?

6

Ri Jesús ku'tzuq job' mil winaq

¹ Are xik'ow jun janipa q'ij, xe' ri Jesús chuchi' ri cho rech Galilea (ub'i'nam xuquje' Tiberíades). ² Sib'alaj e k'i winaq e teren chirij, jeri' rumal xkilo ronojel ri mayijab'al taq jastaq ri ub'anom kuk' ri e yawab'ib' ³ Ri Jesús xpaqi' k'ut pu'wi' jun laj juyub' xt'uyi'k chila' e rachi'l

ri utijoxelab'. ⁴ Xa jub'iq' karaj kuriq ri nimaq'ij kech ri winaq a'j Israel, ub'i'nam Pascua. ⁵ Are xka'y apanoq ri Jesús, xe'ril sib'alaj e k'i winaq e b'enaq ruk', xub'ij k'ut che ri Felipe: ¿Jawje' ke'qaloq'o wi kiwa konojel we winaq ri'?

⁶ Jeri' xub'ij che ri Felipe rech karilo jas kub'ij che, ri Jesús k'ut reta'm chik jas kub'ano. ⁷ Ri Felipe xub'ij: Man kakwin ta ri' keb' ciento denario* kuloq' ch'aqa'p taq kikaxlan wa we winaq ri'.

⁸ Jun chik chike ri utijoxelab' ub'i'nam Andrés, ri rachalal ri Simón Pedro, xub'ij che: ⁹ K'o jun ala waral ruk'a'm job' kaxlan wa b'antal che cebada rachi'l keb' kar. ¿Jas ta k'u wa' we ri chike we kik'iyal we winaq ri'?

¹⁰ Ri Jesús xtaqanik chikit'uyub'axik konojel ri winaq, sib'alaj nim q'ayes k'o pa ri le'aj ri'. Xet'uyi'k k'ut konojel, ri kik'iyal ri achyab' e k'ulanik are job' mil. ¹¹ Ri Jesús xuk'am apanoq ri kaxlan wa, xtyoxin che ri Dios, k'a te ri' xujach chike ri t'uyul chila', xajanipa ri xkaj. Je xuquje' xub'an che ri kar. ¹² Are xenoj ri winaq, ri Jesús xub'ij chike ri utijoxelab': Chisik'a le e ch'aqa'p le xekanaj kanoq rech man xaq ta katzaqik.

¹³ Xkiyak k'ut ri e ch'aqa'p ri xekanaj kanoq, xkimulij kab'lajuj chakach ch'aqa'p kaxlan wa rech cebada. ¹⁴ Are xkil ri winaq ri k'utb'al ri xub'an ri Jesús, xkichaple'j ub'ixik: We achi ri' qas tzij jun q'alajisal utzij ri Dios, are wa' ri kape na choch ri uwachulew.

* **6:7** 6:7 Jun denario che ri q'otaj ri' tojb'al re jun uq'ij jun ajchak.

¹⁵ Ri Jesús are xrilo chi ri winaq are kakaj kakik'am b'ik kuk' rech kux Taqanel pa kiwi', xel b'ik kuk', xe' pa ri juyub' utukel.

Ri Jesús kab'in pu'wi' ri ja'

¹⁶ Are tajin kok ri aq'ab', ri utijoxelab' ri Jesús xeqaj b'ik pa ri cho. ¹⁷ Xa'q'an b'ik pa jun jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja', xeb'e ch'aaq'a'p rech ri cho chusuk'umal ri tinimit Capernaúm. Maja' k'u kopan ri Jesús kuk' ri utijoxelab' are xok ri aq'ab'. ¹⁸ Xaq k'a te xwa'jil aq'anoq jun kyaqiq' pu'wi' ri cho, ri cho sib'alaj xch'u'jarik. ¹⁹ Ri e tijoxelab' o'kinaq chi b'ik job' o waqib' kilómetros pa ri ja' are xkil ri Jesús tajin kaqeb' ruk' ri jukub', kab'in pu'wi' ri ja' b'enaq, xkixi'j kib'. ²⁰ Ri Jesús xub'ij chike: In wa', man kixi'j ta iwib'.

²¹ Xaq jeri' xkik'amawa'j ri Jesús pa ri jukub'. Ri jukub' xopan k'ut chuchi' ri ja' ri e b'enaq wi.

²² Chukab' q'ij ri winaq ri xekanaj kanoq ch'aaq'a'p che ri cho jawje' ri xkoji'k wi ri Jesús xkilo chi ri e tijoxelab' xeb'e ch'aaq'a'p xaq pa kitukel. Xa jun jukub' b'inib'al xopan chila', ri Jesús man xe' ta k'u chupam ri jukub' xane xaq xwi ri utijoxelab'. ²³ Xo'pan k'ut nik'aj e jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja' a'j pa Tiberíades, xenaqajin ruk' ri le'aj jawje' xkitij wi ri kaxlan wa ri winaq ri xb'an ch'awem pu'wi' rumal ri Jesús. ²⁴ Are xkil ri winaq chi ri Jesús xuquje' ri utijoxelab' man e k'o ta chik chila', xa'q'an b'ik pa ri jukub' b'inib'al, xeb'e chutzukuxik ri Jesús pa ri tinimit Capernaúm.

Ri Jesús are kaxlan wa rech k'aslemal

²⁵ Ri winaq are xkiriq chi ri Jesús ch'aqa'p che ri cho, xkita che: Ajtij, ¿jampa' xul la waral?

²⁶ Ri Jesús xub'ij chike: Qas tzij kinb'ij chi'we, ri ix man kinitzukuj taj rumal cher iwilom taq ri k'utb'al, kinitzukuj rumal cher xixnojik are xitij ri kaxlan wa. ²⁷ Chixchakunoq man rumal taj ri iwa ri xaq kasach uwach xane chixchakunoq rumal ri k'aslemal ri maj uk'isik, ri kuya na ri uK'ojol ri Achi chi'wech. Are wa' ri ukojom retal ri Dios Tataxel ub'im chi utz.

²⁸ Ri winaq xkita che: ¿Jas rajawaxik kaqab'ano rech kaqab'an ri chak ri karaj ri Dios?

²⁹ Ri Jesús xub'ij: Ri uchak ri Dios are we ri': Chixkojon che ri jun ri xutaq loq.

³⁰ Ri winaq xkita che: ¿Jas k'utb'al kab'an la rech kaqilo xuquje' kujkojon che la? ³¹ Ri qatat qanan xkitij ri maná ri xya chike pa ri ulew ri katz'inowik, jetaq ri tz'ib'atalik: *Xya kaxlan wa rech chikaj chike.*✧

³² Ri Jesús xub'ij chike: Qas tzij kinb'ij chi'we: Man are taj ri Moisés xyo'w ri kaxlan wa chi'we. Ri kayo'w ri kaxlan wa rech chikajil are ri nuTat.

³³ Ri kaxlan wa rech ri Dios are ri' ri kaqaj loq pa ri kaj, ri kuya kik'aslemal ri winaq ri e k'o choch ri uwachulew.

³⁴ Ri winaq xkib'ij: Ajawxel, ya la qe ri kaxlan wa ri' ronojel q'ij.

³⁵ Ri Jesús xub'ij chike: In ri' ri kaxlan wa rech k'aslemal. Ri kape wuk' man kuna' ta chik wi'jal, xuquje' ri kakojon chwe man kachaqi'j ta chi wi uchi'. ³⁶ Nub'im chik chi'we, pune iniwilom

✧ **6:31** 6:31 Éxodo 16:4; Salmos 78:24.

chik, man kixkojon taj chwe. ³⁷ Konojel ri xu'ya ri nuTat chwe kepe na wuk', ri winaq ri kape wuk' man kinwetzelay taj. ³⁸ Jeri' rumal xinqaj loq pa ri kaj, man chub'anik taj ri kawaj in, xane chub'anik ri karaj ri xintaqow loq. ³⁹ Ri urayib'al uk'u'x ri xintaqow loq are chi man kintzaq ta kan jun chike ri xu'ya chwe, xane kink'astajisaj na pa ri k'isb'al q'ij. ⁴⁰ Ri urayib'al uk'u'x ri nuTat are chi xapachin ri kuk'amawa'j ri uK'ojol xuquje' kakojon che, kuriq na jun alik k'aslemal, xuquje' in kink'astajisaj na pa ri k'isb'al q'ij.

⁴¹ Ri winaq a'j Israel xkichaple'j ub'ixik taq tzij che, jeri' rumal xub'ij: In ri' ri kaxlan wa ri xqaj loq pa ri kaj. ⁴² Xuquje' kakib'ij chib'il taq kib': ¿La man are wa' ri uk'ojol ri José? ¿La man qeta'm uj kiwach ri utat unan? ¿Jas che k'ut kub'ij chi xa xqaj loq pa ri kaj?

⁴³ Ri Jesús xub'ij chike: Chixtanal chub'ixik taq tzij. ⁴⁴ Maj jun kakwinik kape wuk' we man are ri Tataxel kak'amow la wuk'. Ri in k'ut kink'astajisaj na uwach ri winaq ri' pa ri k'isb'al q'ij. ⁴⁵ Pa ri kiwuj ri e q'alajisal taq utzij ri Dios tz'ib'atalik: *Kab'ix na chike konojel ri ucholajil. Qas tzij wi xapachin ri kutatab'ej ri kub'ij ri Tataxel xuquje' kareta'maj ri kub'ij kape na wuk' in.*✧

⁴⁶ Maj jun ilowinaq ri Tataxel, xaq xwi ri petinaq che ri Dios ilowinaq uwach. ⁴⁷ Qas tzij kinb'ij chi'we, ri kakojonik kuriq na k'aslemal ri maj uk'isik. ⁴⁸ In ri' ri in kaxlan wa rech k'aslemal. ⁴⁹ Ri itat inan ojer xkitij ri maná pa ri le'aj jawje' e maj wi ja, pune jeri' xekam wi.

✧ 6:45 6:45 Isaías 54:13.

⁵⁰ Are k'u wa' ri kaxlan wa ri xqaj loq pa ri kaj, xapachin ri kutij rech man kakam taj. ⁵¹ In ri' ri in k'aslik kaxlan wa ri xqaj loq pa ri kaj, ri kutij rech we kaxlan wa ri', kak'asi' na chib'e q'ij saq. We kaxlan wa ri' are nutyo'jal ri kinjach na rech kek'asi'k ri winaq a'juwachulew.

⁵² Ri winaq a'j Israel xeq'aq'arik xkichaple'j utatab'elo'xik chib'il taq kib': ¿Jas kub'an we achi ri' chuya'ik ri utyo'jal chage?

⁵³ Ri Jesús xub'ij chike: Qas tzij kinb'ij chi'we, we man kitij ri utyo'jal ri uK'ojol ri Achi xuquje' man kiqu muj taj ri ukik'el, man k'o taj ik'aslemal. ⁵⁴ Jachin ri kutij ri nutyo'jal xuquje' kuqumuj ri nukik'el k'o uk'aslemal ri maj uk'isik. Kink'astajisaj k'u na pa ri k'isb'al q'ij. ⁵⁵ Jeri' rumal ri nutyo'jal qas tijowik wi rij, xuquje' ri nukik'el qas utz wi kaqumuxik. ⁵⁶ Jachin ri kutij ri nutyo'jal xuquje' kuqumuj ri nukik'el kak'oji' na pa in xuquje' in kink'oji' na pa are'. ⁵⁷ Jetaq ri xub'an ri Tataxel ri k'aslik, xinutaq loq. In in k'aslik rumal Are', je xuquje' ri kinutijo, kak'asi' xa rumal we in. ⁵⁸ Are wa' ri kaxlan wa ri xqaj loq pa ri kaj. Ri itat inan ojer xkitij ri maná, xekam k'ut, are k'u ri kutij rech we kaxlan wa ri' kak'asi' ronojel q'ij.

⁵⁹ Ronojel we jastaq ri' xub'ij ri Jesús are k'o pa ri Sinagoga, pa ri tinimit Capernaúm.

E k'i tijoxelab' kakitzaq kanoq ri Jesús

⁶⁰ E k'i chike ri utijoxelab' are xkita ri xub'ij Jesús xkib'ij: Sib'alaj k'ax we k'utu'n ri'. ¿La k'o ta k'u jun ri' kakwin chuk'amawa'xik?

⁶¹ Ri Jesús reta'm chi ri utijoxelab' tajin kakitz-ijoj rij ri xub'ij chike, rumal ri' xub'ij chik junmul chike: ¿La topib'al aqanaj wa' we ri' chi'we ix?
⁶² ¿Jas ta k'u kib'an ri we kiwil ri uK'ojol ri Achi kapaqi' chik junmul jawje' ri k'o wi nab'e? ⁶³ Ri Uxlab'ixel kuya k'aslemal, ri tyo'jal man k'o taj kutayij. Ri tzij ri nub'im chi'we are Uxlab'al xuquje' K'aslemal. ⁶⁴ Pune jeri' nub'im chi'we, e k'i chi'we man kekojon taj.

Jeri' xub'ij ri Jesús rumal e reta'm ri winaq ri xekojon che ri xub'ij xuquje' ri man xekojon taj xuquje' reta'm uwach ri achi ri kajachow na. Rumal ri' xub'ij: ⁶⁵ Rumal la xinb'ij chi'we chi maj jun kakwinik kape wuk', we man are ri Tataxel kayo'w b'e che.

⁶⁶ Tzi che ri q'ij ri', e k'i chike ri utijoxelab' xkijelech'uj kan kib'e, man xkaj ta chik xek'o'ji' ruk'. ⁶⁷ Ri Jesús k'ut xuta chike ri e kab'lajuj utijoxelab': ¿Te'q kiwaj xuquje' ix kixe' kanoq?

⁶⁸ Ri Simón Pedro xub'ij: Ajawxel, ¿Jachin chi ruk' kuje' wi? Xaq xwi uk' la k'o wi tzij rech k'aslemal ri maj uk'isik. ⁶⁹ Ri uj qakojom xuquje' qeta'm chi lal lal ri Tyoxalaj uK'ojol ri Dios.

⁷⁰ Ri Jesús xub'ij chike: ¿La man ix kab'lajuj xixincha'o? Pune jeri' jun chi'we jun itzel.

⁷¹ Are xutzijoj rij ri Judas, uk'ojol ri Simón Iscariote, are ri' kajachow na.

7

Ke' ri Jesús pa ri nimaq'ij rech ri Tabernáculos

¹ Are ik'owinaq chik jun janipa q'ij, ri Jesús kab'in pa Galilea. Maj jas kub'ij uk'u'x ke' pa

Judea, jeri' rumal ri k'amal taq b'e kech ri winaq a'j Israel kakaj kakikamisaj. ² K'a karaj k'u na jun janipa q'ij che ri nimaq'ij kech ri winaq a'j Israel ub'i'nam Tabernáculos.* ³ Xaq jeri' ri e rachalal ri Jesús xkib'ij che: Rajawaxik la' katel b'ik waral kate' pa Judea, rech jeri' kakil ri utz taq achak ri atijoxelab'. ⁴ Jeri' rumal xapachin karaj kuk'ut ri kub'ano chikiwach ri winaq man kuya taj kub'an ri jastaq xaq pa awal, xane kuya b'e chike konojel ri winaq kakil ri kub'ano.

⁵ Qas tzij wi' chi xa ta ne ri rachalal ri Jesús kekojon che. ⁶ Rumal ri' ri Jesús xub'ij chike: Qas tzij wi la' chi ronojel q'ij utz chi'we ix, ri in k'ut maja' kuriq nuq'ijal. ⁷ Ri ix maj rumal kixketzelaj ri winaq, ri in k'ut kinketzelay rumal cher kinq'alajisaj chi man utz taj ri kakib'ano. ⁸ Jix ix pa ri nimaq'ij, ri in man kine' ta na wa', rumal cher maja' kuriq nuq'ijal.

⁹ Are xb'i'taj we jastaq ri' rumal, xkanaj kanoq pa Galilea.

¹⁰ Are e b'enaq chi ri rachalal pa ri nimaq'ij, xe' xuquje' are', man xuk'ututej ta k'u rib' xane xaq pa awal xe'ek. ¹¹ Ri e k'amal taq kib'e ri winaq a'j Israel xkitzukurij ri Jesús pa ri nimaq'ij, kakib'ij chib'il taq kib': ¿Jawje' k'o wi?

¹² K'i jastaq xkib'ij ri winaq che. E k'i xkib'ij chi jun utz achi, e k'o chi nik'aj xkib'ij chi xaq ku'menk'etij ri winaq.

* **7:2** 7:2 Ri nimaq'ij rech ja b'antal che uq'ab' taq che' xkib'an ri a'j Israel are xkiyak alaj taq ja ri xek'o'ji' wi, b'antal che oxib' uq'ab' che' na'tab'al re chi xek'o'ji' kawinaq junab' pa taq ri ja ri xkib'an pa ri katz'inow ulew, are xe'l loq pa Egipto xuquje' are maja' ko'k pa ri Canaán.

¹³ Man k'o ta k'u jun chike ri winaq qas xub'ij ri k'o pa ranima', jeri' rumal xkixi'j kib' chikiwach ri e k'amal taq b'e.

¹⁴ Ri Jesús xraye'j na xnik'ajar ri nimaq'ij k'a te ri' xpaqi' pa ri Templo chuya'ik k'utu'n.

¹⁵ Ri winaq a'j Israel xemayijanik xkib'ij: We achi ri man xe' taj pa eta'manik, ¿jawje' k'ut xuk'amawa'j wi nimalaj eta'mab'al?

¹⁶ Ri Jesús xub'ij chike: Ri nuk'utu'n man wech taj in, xane rech ri xintaqow loq. ¹⁷ Ri qas karaj kub'an ri urayib'al uk'u'x ri nuTat chuch'ob'o we ri nuk'utu'n kape ruk' ri Dios o xaq pa we wi kinb'ij we jastaq ri'. ¹⁸ Ri winaq ri xaq pa rech wi katzijonik, xaq are ri' kuya uq'ij rib'. Are k'u ri karaj kuq'ijila'j ri xtaqow loq, jun winaq suk' ranima' ri' xuquje' qas tz'aqat.

¹⁹ ¿La man k'u xuya ri taqanik ri Moisés chi'we ix? Pune jeri' maj jun chi'we kub'an ri kub'ij ri taqanik. ¿Jas k'u che kiwaj kinikamisaj?

²⁰ Ri winaq xkib'ij che: ¿Jachin le karaj katkamisenik? Jun itzel ri' k'o chawe.

²¹ Ri Jesús xub'ij chike: Xixmayijan ya che ri jun mayijab'al jastaq ri xinb'ano. ²² Rumal ri' ri Moisés xixutaq chukojik ri retal ri ojer ch'ekom tzij pa ri ityo'jal, qas tzij kinb'ij chi'we, man are taj ri Moisés xixtaqow che we jastaq ri', xane are ri itat inan ojer, kamik k'ut xaq je' kakib'an ri winaq pune pa ri q'ij rech uxlanem kakib'ano.

²³ Kamik k'ut, we kakoj ri etal rech ch'ekom tzij che jun achi pa ri q'ij rech uxlanem, ¿jas k'u che kixyojtaj chwij we kinkunaj in jun winaq pa ri q'ij rech uxlanem? ²⁴ Man kiq'at ta tzij pa kiwi'

ri winaq rumal ri keka'yik xane qas chib'ana ri q'atoj tzij ruk' suk'al.

Ri Cristo ri kape na

²⁵ E k'o k'u jujun chike ri winaq ri ke'l pa Jerusalén xkib'ij: ¿La man k'u are wa' ri achi ri kakaj kakikamisaj? ²⁶ Le' tajin katzijon chik junmul man k'o ta ya jun kab'in tzij che. ¿La xa ta k'u xkich'ob' le k'amal taq b'e chi qas are Cristo? ²⁷ Qeta'm uj jawje' upetik wi we achi ri', we k'u xpe ri Cristo maj jun ri' keta'manik jawje' upetik wi.

²⁸ Ri Jesús are k'o pa ri Templo, tajin kuya k'utu'n xub'ij: Ri ix kib'ij chi iweta'm nuwach xuquje' iweta'm jawje' nupetik wi. Man xinpe taj xaq pa we wi xane k'o jun xintaqow loq ri qas ku'l na k'u'x chirij, man iweta'm ta k'u uwach ix. ²⁹ Ri in k'ut weta'm uwach rumal in che are' in petinaq wi, xuquje' Are' xintaqow loq.

³⁰ Ri winaq k'ut xkaj xkichapo, pune jeri' man k'o ta jun xchapowik rumal maja' kuriq ri uq'ijal. ³¹ Pune jeri' xb'ix che ri Jesús, e k'i chike ri winaq ri e k'o pa ri Templo xekojon che xuquje' xkib'ij: Are kape ri Cristo, ¿la kub'an ta k'u nimaq taq k'utb'al cho we kub'an we achi ri'?

³² Are xkita ri e fariseos xuquje' ri e k'amal taq kib'e ri e ch'awenelab' cho ri Dios ri kakib'ij ri winaq che ri Jesús, xe'kitaq b'ik nik'aj ajch'o'jab' e chajil taq rech ri Templo rech ke'kichapa loq. ³³ Ri Jesús xub'ij chike ri winaq: Kink'o'ji' chi na jub'iq' iwuk', k'a te ri' kintzaliq ruk' ri xintaqow loq. ³⁴ Kinitzukuj na, man kiniriq ta k'ut, jeri'

rumal man kixkwin taj kixopanik jawje' ri kine' wi.

³⁵ Ri winaq a'j Israel xkitatab'ela' chib'il taq kib': ¿Jawje' ta k'u ke' wi che ri man ke'qariqa taj? ¿La xa ta k'u ke' kuk' ri qawinaqil ri e tukininaq b'ik, rech ku'ya k'utu'n kuk' ri winaq a'j Grecia? ³⁶ ¿Jas ta k'u xraj xub'ij ruk' ri utzij: “Kinitzukuj na, man kiniriq ta k'ut xuquje' man kixkwin taj kixopanik jawje' ri kine' wi in”?

Ri Jesús kach'aw pa ri k'isb'al rech ri nimaq'ij

³⁷ Pa ri k'isb'al q'ij rech ri nimaq'ij, are wa' ri q'ij ri sib'alaj nim ub'anik, ri Jesús xtak'i' aq'anoq chkixo'l ri winaq, xub'ij: We k'o jun kachaq'ij uchi', peta wuk', gumunog. ³⁸ Ri kakojon chwe in jetaq ri kub'ij ri tz'ib'atalik kab'in na nima' rech k'aslemal che.

³⁹ Ruk' we ri' xuya ub'ixik chi ri kekojon che kakik'amawa'j na ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. Che ri q'ij ri' maja' kaya'taj ri Uxlab'ixel chike ri winaq jeri' rumal maja' katzalitaj ri ujuluwem ri Jesús.

⁴⁰ Are xkita ri winaq ri xub'ij, jujun chike xkib'ij: Qas tzij wi we achi ri' are Q'alajisal utzij ri Dios.

⁴¹ E nik'aj chik xkib'ij: “Are wa' ri Cristo,” e k'o xuquje' nik'aj chik xkib'ij “¿La pa Galilea k'ut kape wi ri Cristo? ⁴² ¿La man k'u kub'ij ri Tz'ib'atalik chi ri Cristo jun na chike ri Rija'l ri David, xuquje' je la' kape na pa ri tinimit Belén?”

⁴³ Xkiq'at k'u kib' ri winaq rumal rech ri Jesús.

⁴⁴ E k'o jujun chike ri winaq xkaj xkichapo, pune jeri' man k'o ta k'u jun xutzaq uq'ab' chirij ri Jesús.

Ri k'amal taq kib'e ri winaq a'j Israel man xekojon taj che ri Jesús

⁴⁵ Ri ajch'o'jab' e chajil taq rech ri Templo are xetzalij kuk' ri e k'amal taq b'e e kachi'l ri e ch'awenelab' cho ri Dios, xta chike: ¿Jas che man xik'am ta loq ri Jesús?

⁴⁶ Ri chajinelab' xkib'ij: ¡Man k'o ta jun achi qatom je la' katzijonik!

⁴⁷ Ri fariseos xkib'ij chike: ¿La xixumenk'etij xuquje' ix? ⁴⁸ ¿La k'o jun chike ri e q'atal taq tzij o jun chike ri fariseos kojoninaq che we achi ri'? ⁴⁹ ¡Man k'o taj! Are k'u we winaq ri man keta'm taj ri taqanik, e k'o ri' chuxe' ri etzelal.

⁵⁰ Ri Nicodemo, jun chike ri fariseos, tzijoninaq kan ruk' ri Jesús nab'e, xub'ij: ⁵¹ ¿La kuq'at k'u tzij ri qataqanik pu'wi' jun achi we man nab'e kutatab'ej xuquje' kusol rij jas ri kub'ano?

⁵² Ri e rachi'l fariseos xkib'ij che: ¿La man k'u at aj Galilea at? Chasolijampe rij rech kawilo chi man k'o ta jun q'alajisal utzij ri Dios ri kape je la' pa Galilea.

⁵³ K'a te ri' xeb'e kojonel cho kachoch.

8

Ri ixoq ri xriqitaj pa mak kuk' achyab'.

¹ Xe' k'u ri Jesús pa ri juyub' Olivos. ² Are xsaqir chukab' q'ij, xopan chi junmul pa ri Templo. Konojel ri winaq xeqet ruk', xt'uyi'k k'ut, xuchaple'j uya'ik k'utu'n chike. ³ Ri a'jtijab' rech ri taqanik e kachi'l ri fariseos xkik'am b'ik jun ixoq ri xkiriq pa mak kuk' achyab' xe'kiya chikixo'l ri winaq ⁴ K'a te ri' xkib'ij che ri Jesús:

Ajtij, xriqitaj we ixoq ri' tajin kamakun kuk' achyab'. ⁵ Ri utaqanik ri Moisés kub'ij chage chi ke'qakamisaj che ab'aj ri ixoqib' ri jewa' kakib'ano. ¿Jas kab'ij lal che?

⁶ Jawa' xkib'ij che rech kakikoj jun k'a'mab'al pa ub'e rech jeri' kakimol umak. Ri Jesús k'ut xchiqi'k, xuchaple'j tz'ib'anem pa ri ulew. ⁷ Ri winaq xkichaple'j ub'anik k'otb'al chi' che ri Jesús rumal ri', xtak'i'k k'a te ri' xub'ij chike: Ri maj umak chi'we chuk'yaqa ri nab'e ab'aj.

⁸ Ri Jesús xchiqi' chi junmul xuchaple'j chik tz'ib'anem pa ri ulew. ⁹ Are xkita ri xb'ix chike xkichaple'j b'ik elem pa jujunal, nab'e xeb'e ri e ri'jab', xaq xwi xekanaj kanoq ri Jesús rachi'l ri ixoq. ¹⁰ Ri Jesús k'ut xuta che ri ixoq: Ixoq, ¿jawje' e k'o wi ri kakiq'at tzij pa awi'?

¹¹ Ri ixoq xub'ij: Ajawxel, man e k'o ta chik.

Ri Jesús xub'ij che: Man kinq'at ta xuquje' tzij in pa awi'. Jat, ma katmakun ta chik junmul.

Are saq ri uq'alajisanik ri Jesús

¹² Ri Jesús junmul chik xub'ij chike ri winaq: In in tunal ri katunan ri uwachulew. Ri kateri' chwij man kab'in taj pa q'equ'mal xane kuk'amawa'j na ri tunal rech k'aslemal.

¹³ Ri fariseos xkib'ij che ri Jesús: Xaq at kaq'alajisaj awib' maj kutayij ri q'alajisanik ri kab'ano.

¹⁴ Ri Jesús xub'ij: Pune in kinq'alajisaj wib', gas saq ri nuq'alajisanik, jeri' rumal weta'm jawje' nupetik wi xuquje' jawje' kine' wi. Ri ix k'ut man iweta'm taj jawje' nupetik xuquje' jawje' kine' wi. ¹⁵ Ri ix kiq'at tzij ruk' ri

ichomab'al rech uwachulew, ri in man kinq'at taj tzij pu'wi' jun chik. ¹⁶ We k'u kinq'at tzij, ri nuq'atoj tzij qas suk' wi, jeri' rumal man kinb'an ta xaq pa we wi, xane wachi'l ri Tataxel ri xintaqow loq. ¹⁷ Pa ri itaqanik kub'ij chi we e keb' winaq keb'anow ri q'alajisanik, qas tzij ri' ri kakib'ij. ¹⁸ In kinq'alajisaj wib' xuquje' ri Tataxel ri xintaqow loq kuya q'alajisanik chwij in.

¹⁹ Ri fariseos xkita che ri Jesús: ¿Jawje' k'o wi ri atat?

Ri Jesús xub'ij chike: We ta iweta'm in jachinaq iweta'm xuquje' ri' jachin ri nuTat.

²⁰ We jastaq ri' xub'ij ri Jesús are tajin kuya k'utu'n pa ri k'olib'al jawje' kaya wi ri sipanik pa ri Templo. Maj k'u jun xchapowik jeri' rumal maja' kuriq ri uq'ijal.

Ri Jesús kub'ij chi man ajuwachulew taj xane aj chila' chikaj

²¹ Junmul chik ri Jesús xub'ij chike: In kine'ek, ri ix k'ut kinitzukuj na pune jeri' kixkam k'u pa taq ri imak. Man kixkwin taj kixe'ek jawje' ri kine' wi in.

²² Ri winaq a'j Israel xkib'ij: ¿Te'q xa kuchomaj kukamisaj rib'? ¿Wine rumal la' kub'ij chi: “Man kixkwin taj kixe'ek jawje' ri kine' wi”?

²³ Ri Jesús xub'ij: Ix ix aj waral choch ri uwachulew, in in rech chikaj. Ix ix ajuwachulew, ri in man in ajuwachulew taj. ²⁴ Rumal ri' xinb'ij chi'we chi kixkam pa taq ri imak, jeri' rumal man kikoj taj chi in ri kinb'ij chi'we kinuxik, rumal ri' kixkam pa ri imak.

²⁵ Ri winaq xkita che: ¿At jachin k'u ri at?

Ri Jesús xub'ij chike: Pa ri majib'al re xinb'ij chi'we in jachinaq. ²⁶ Sib'alaj k'i jastaq na kinb'ij chi'we xuquje' king'at na tzij pa iwi' rumal rech ki' jastaq. Are k'u ri xintaqow loq qas k'o wi, ri ub'im chwe are kintzaliq ub'ixik chike ri winaq a'juwachulew.

²⁷ Ri winaq k'ut man xkichomaj taj chi ri Jesús are tajin kutzijoq rij ri uTat. ²⁸ Ri Jesús xutz'aqatisaj ub'ixik chike: Are kawa'jilisax ri uK'ojol ri Achi, kiweta'maj na chi ri in man kinkwin taj kinb'an ri jastaq xqa pa we wi, xane are kinb'an ri uk'utum ri Tataxel chinuwach. ²⁹ K'o wuk' ri xintaqow loq, man in uya'om ta kanoq nutukel, jeri' rumal are kinb'an ri kaqaj choch.

³⁰ Tajin katzijon na ri Jesús are xkichaple'j kojonem che e k'i winaq.

Ri e ralk'wa'l ri Abraham

³¹ Xub'ij k'u ri Jesús chike ri winaq a'j Israel ri xekojon che: We qas kixjeqi'k pa ri nuk'utu'n qas kixux ri' nutijoxelab'. ³² Kiweta'maj k'u na ri qas tzij, ri qas tzij k'ut kub'an na chi'we chi kixzoqopitajik.

³³ Ri winaq a'j Israel xkib'ij: Ri uj rija'l ri Abraham, man ujuxinaq ta wi patanil rech jun chik. ¿Jas k'u che kab'ij at chi kujtzoqopitaj na?

³⁴ Ri Jesús xub'ij: Qas tzij kinb'ij chi'we xapachin ri kamakunik, ri' patanil rech ri mak. ³⁵ Jun patanijel man kakanaj ta kanoq amaq'el pa ri ja ri kapataniq wi, are k'u ri alk'wa'laxel chi aj upaja wi. ³⁶ We qas are ri Alk'wa'laxel kixzoqopinik, qas kixzoqopitaj wi

na. ³⁷ Weta'm in chi ix rija'l ri Abraham, pune jeri' are kiwaj kinikamisaj rumal cher man kiwaj taj kik'amawa'j ri nutzij. ³⁸ In are kintzijojoj ri wilom ruk' ri nuTat, are k'u ri ix are kinb'an ri itom che ri itat.

³⁹ Ri winaq xkib'ij: Are qatat uj ri Abraham.

Ri Jesús xub'ij chike: We ta qas ix ralk'wa'l ri Abraham, kib'an ri' jetaq ri xub'an are'. ⁴⁰ Ix k'ut are kiwaj kinikamisaj jeri' rumal xintzijojoj ri tunal chi'we ri xuya chwe ri Dios. Ri Abraham man kub'an ta k'u ri' ri kichomaj ix ub'anik. ⁴¹ Ri ix are kib'an ri uchak ri itat itzel. Ri winaq xkib'ij: Uj, man uj ralk'wa'l ta mak. Xa jun qatat k'olik, are ri Dios.

⁴² Ri Jesús xub'ij chike: We ta qas are itat ri Dios, kiniloq'aj ri', jeri' rumal in in petinaq che ri Dios xuquje' in k'o waral iwuk'. Man in petinaq taj xaq pa we wi, xane Are' xintaqow loq. ⁴³ ¿Jas che man kichomaj taj ri kinb'ij? Man kichomaj taj rumal man kik'amawa'j taj ri nutzij. ⁴⁴ Ix ix rech ri itat ri Itzel, are kib'an ri urayib'al are'. Kamisanel wi ri' are' pa ri majib'al loq rech ronojel, man k'o taj pa ri tunal, jeri' rumal man k'o ta tunal pa are. Are kub'an b'anoj tzij, kuk'ut rib' chi xaq b'anal tzij. Ri itzel are utat ri b'anoj tzij. ⁴⁵ Are k'u ri in man kinikojoj taj pune are kinb'ij chi'we ri qas tzij. ⁴⁶ ¿Jachin chi'we kakwin chuk'utik chi in ajmak? We qas tzij ri kinb'ij chi'we, ¿jas k'u che kiwaj kinikamisaj? ⁴⁷ Ri winaq ri rech ri Dios kutatab'ej ri kub'ij ri Dios. Ri ix k'ut man kitatab'ej taj rumal man ix rech taj ri Dios.

Ri Jesús kuq'alajisaj rib'

⁴⁸ Ri winaq a'j Israel xkib'ij che ri Jesús: ¿La man k'yaqal ri kaqab'ij chawe chi at, at jun achi aj Samaria, ri k'o jun itzel uxlab'al chawe?

⁴⁹ Ri Jesús xub'ij: Man k'o taj jun itzel uxlab'al chwe. Xaq xwi kinq'ijila'j ri nuTat, ri ix k'ut xaq xwi kiwesaj nuk'ixib'al. ⁵⁰ Man are ta kintzukuj kinya nuq'ij chib'il wib', xane k'o jun ri karaj kaya uq'ij, are ri' ri Q'atal tzij. ⁵¹ Qas tzij kinb'ij chi'we, ri kub'an ri kub'ij ri nutzij man kakam taj.

⁵² Ri winaq a'j Israel xkib'ij: Chanim qas kaqakojo chi qas k'o jun itzel uxlab'al chawe. Xkam ri Abraham, xekam xuquje' konojel ri e q'alajisal taj utzij ri Dios, ri at k'ut kab'ij chi we kakojon jun che ri atzij, man kakam taj. ⁵³ ¿La at ta k'ut at nab'yal cho ri qatat Abraham? Are' xkamik, xek'am xuquje' konojel ri e q'alajisal taj utzij ri Dios. ¿Jachin kab'ij at katuxik?

⁵⁴ Ri Jesús xub'ij chike: Man k'o ta kutayij ri' we xaq in kinya nuq'ij chib'il wib'. Ri kayo'w nuq'ij in are ri nuTat ri kib'ij ix iDios che, ⁵⁵ pune man iweta'm uwach. Ri in k'ut weta'm uwach. We kinb'ij chi'we chi man weta'm taj uwach, in jun b'anal tzij ri' jetaq ri ix. Ri in k'ut weta'm uwach xuquje' kinb'an ri kub'ij ri utzij. ⁵⁶ Ri itat Abraham sib'alaj xki'kotik are xuchomaj chi karil na ri nuq'ij, are xrilo sib'alaj xki'kotik.

⁵⁷ Ri winaq a'j Israel xkib'ij che: Maja' ne katz'aqat nik'aj ciento ajunab', ¿are ta k'u ri' kab'ij chi xawil uwach ri Abraham?

⁵⁸ Ri Jesús xub'ij chike: Qas tzij kinb'ij chi'we: Are taq maja' kak'oji' ri Abraham, In Ri'.

⁵⁹ Xepe k'u ri winaq a'j Israel, xkisik' ab'aj rech kakikoj che ri Jesús. Ri Jesús k'ut xrawaj rib', maj jun xilowik are xel b'ik pa ri Templo.

9

Ri Jesús kukunaj jun achi moy are xalaxik

¹ Tajin kik'ow b'ik ri Jesús are xril jun achi moy wi pa ri uk'o'ji'kal. ² Ri utijoxelab' xkita che: Jas che wa moy we achi ri pa ri uk'o'ji'kal ¿jachin chike wa' xmakunik, la are' o a're' ri utat unan?

³ Ri Jesús xub'ij chike: Man are' taj xmakunik, xuquje' man are ta ri utat unan. Xk'ulmatajik we ri' rech kaq'alajin na ri kwinem ri Dios pa ri uk'aslemal. ⁴ Choq'aq' k'ut kinb'an ri uchak ri xintaqow loq, utz chi k'o na ri q'ij, jeri' rumal are kape ri aq'ab' maj jun kakwinik kachakunik. ⁵ Are in k'o in cho ri uwachulew, in ri' ri q'aq' ri katunanik rech ri uwachulew.

⁶ Are xb'i'taj we tzij ri' rumal, xchub'an pa ri ulew, k'a te ri' xub'an xaq'o'l ruk' ri uchub', k'a te ri' xuqib' che ri ub'oq'och ri moy, xub'ij che: ⁷ Jat ja'ch'aja awib' pa le ja' chonolik ub'i'nam Siloé, ri kel kub'ij Taqo'n.

Ri moy achi xe'ek xu'ch'aja rib', kaka'y chik chi k'ut are xtzalij loq. ⁸ Ri u'k'ulja ja ri achi xuquje' ri i'lowinaq kan nab'e chi kub'an ulimoxna xkib'ij: ¿La man k'u are wa' ri achi ri kat'uyi'k chutayik ulimoxna?

⁹ Jujun chike xkib'ij: Je' are'.

K'o chi nik'aj xkib'ij: Man are taj, xa xaq raj junam keka'y ruk'.

Ri moy k'ut xub'ij chike: Je', qas in wi.

10 Xkita k'u che: ¿Jas che k'ut katka'y chik?

11 Ri achi xub'ij: Ri achi ub'i'nam Jesús, xub'an jub'iq' xaq'o'l xuqib' che ri nub'oq'och k'a te ri' xub'ij chwe: "Jat ja'ch'aja awib' pa le ja' chonolik ub'i'nam Siloé." Jeri' xine'ek, xe'nch'aja wib' k'a te ri' xinkwinik xinka'yik.

12 Ri winaq xkita che ri achi: ¿Jawje' k'o wi ri achi ri'?

Man weta'm taj, xcha chike.

Ri e q'atal taq tzij kakitzukuj jachin xkunan ri moy achi

13 Ri winaq xkik'am b'ik ri achi ri xkunatajik chikiwach ri fariseos. 14 Ri Jesús xub'an ri xaq'o'l rech xujaq ri ub'oq'och ri achi pa jun q'ij rech uxlanem. 15 Rumal ri' ri fariseos xkita che ri achi jas xub'ano rech xka'y chik junmul. Ri achi xub'ij: Xuqib' xaq'o'l che ri nub'oq'och, xinch'aj wib', chanim k'ut kinka'y chik.

16 E jujun chike ri fariseos xkib'ij: We achi ri' man che ta ri Dios petinaq wi, jeri' rumal man kunimaj taj ri q'ij rech uxlanem.

E nik'aj chik xkib'ij: ¿Jas che wa' kakwin jun ajmak chub'anik taq we jastaq ri'?

Jeri' ri winaq man xekwin taj xkijunamaj ri kichomanik. 17 Xkita chi k'u junmul che ri moy achi: ¿Jas k'u kab'ij at che we achi ri xjaqow ri ab'oq'och?

Ri achi xub'ij chike: In kinb'ij chi we achi ri' jun q'alajisal utzij ri Dios.

18 Ri winaq a'j Israel man kakikoj ta k'ut chi ri achi moy kan nab'e kamik k'ut kaka'y chik, jeri' xe'kisik'ij ri utat unan. 19 Xkita chike: ¿La are

wa' ri iwal ri kib'ij chi moy pa ri uk'oji'kal? ¿Jas k'u che kaka'y chik kamik?

²⁰ Ri utat unan ri achi xkib'ij: Qeta'm chi gal, xuquje' qeta'm chi moy are xk'oji'k. ²¹ Ri man qeta'm taj are jas che kaka'y chik kamik. Chita che, ri'j chik kakwin la' kub'ij chi'we jas ri kiwaj che.

²² Jawa' xkib'ij ri utat unan rumal kakixi'j kib' chike ri winaq a'j Israel, jeri' rumal kichomanik kakesaj b'ik pa ri Sinagoga ri winaq ri kub'ij chi ri Jesús are Cristo. ²³ Rumal ri' xkib'ij ri utat unan: “Chita che. Ri'j chik.”

²⁴ Chukab' mul ri e winaq a'j Israel xkisik'ij ri achi ri moy kan nab'e xkib'ij che: Chaya uq'ij ri Dios. Qeta'm uj chi ri achi ri xatkunanik, ajmak.

²⁵ Ri achi xub'ij chike: Man weta'm taj we ajmak. Xaq xwi weta'm chi in moy kan nab'e chanim k'ut kinka'y chik.

²⁶ Ri winaq xkita che: ¿Jas k'u xub'an chawe? ¿Jas xub'an chujaqik ri ab'oq'och?

²⁷ Ri achi xub'ij: Man xita ta k'u ri xinb'ij. ¿Jas che kiwaj kita chi junmul? ¿La xa k'u kiwaj kixok che utijoxelab'?

²⁸ Ri winaq xkib'ij che ruk' oyawal: At ri' at utijoxel, uj uj utijoxelab' ri Moisés. ²⁹ Qeta'm uj chi xch'ab'ex ri Moisés rumal ri Dios, we achi k'ut ri' man keta'm taj jawje' upetik wi. Ri uj qeta'm chi ri Dios xch'aw ruk' ri qamam Moisés.

³⁰ Ri achi xub'ij: Je', are k'u la ri mayijab'al chi man iweta'm taj jawje' upetik wi we achi ri', xujaq k'u ri nub'oq'och in. ³¹ Qeta'm chi ri Dios man ku'ta ta ri kich'awem ri a'jmakib' xaq xwi ku'ta ri e utz taq winaq xuquje' ri kakib'an ri

urayib'al uk'u'x. ³² Man tatal ta wi junmul we k'o jun achi ujaqom ub'oq'och jun ri moy pa ri uk'o'ji'kal. ³³ We ta mat che ri Dios petinaq wi we achi ri', maj kakwin la' kub'ano.

³⁴ Ri winaq xkib'ij che: At pa makaj xatalax wi, k'a te ri' kawaj ¿kaya k'utu'n chaqe?

Xaq jeri' xkesaj b'ik pa ri Sinagoga.

Ri winaq e moy rumal man kekojon taj

³⁵ Ri Jesús xreta'maj chi xesax b'ik ri achi pa ri Sinagoga, xaq jeri' are xuriqo xuta che: ¿La katkojon che ri uK'ojol ri Achi?

³⁶ Ri achi xub'ij: Ajawxel, b'ij la chwe jachin ri', rech kinkojon che.

³⁷ Ri Jesús xub'ij che: Awilom chik uwach, are wa' ri tajin katzijon awuk'.

³⁸ Ri achi xub'ij: Kinkojo, Wajaw.

Xuki' choch ri Jesús, k'a te ri' xuq'ijila'j.

³⁹ Ri Jesús xub'ij che: In in petinaq chuq'atik tzij pu'wi' we uwachulew ri', rech jeri' keka'y na ri e moyab' are k'u ri keka'yik kemoyir na.

⁴⁰ Jujun fariseos k'ut are xkita ri xub'ij, xkita che: ¿La uj moy k'u uj?

⁴¹ Ri Jesús xub'ij chike: We ta ix moy, man k'o ta imak ri', xa k'u rumal kib'ij chi kixka'yik rumal ri' k'o imak.

10

Ri Jesús are utz laj ajyuq'

¹ Qas tzij kinb'ij chi'we: Ri man kok taj pa ri uchi' ja rech ri korral kech ri chij, xane xa kaq'an b'ik rech kutzukuj rokib'al, jun elaq'om ri'. ² Ri ko'k b'ik pa ri uchi' ja are ajyuq' kech ri chij. ³ Ri

chajil rech ri korral kujaq ri korral,* xuquje' ri chij kakita ri uch'ab'al ri ayyuq'. Chi kijujunal ku'sik'ij che ri kib'i' rech jeri' ke'resaj loq pa ri korral. ⁴ Are ke'sataj b'ik ri e rech, kanab'ej chikiwach, ri chij k'ut kakiterene'j, rumal cher kakita ri uch'ab'al. ⁵ Man kakiterene'j ta k'u jun we man keta'm uwach, xane xa ka'nimaj choch, jeri' rumal man kakita taj uch'ab'al jun ri man keta'm taj uwach.

⁶ Ri Jesús xukoj we k'amb'ejab'al no'j ri' chikiwach ri winaq, man xkich'ob' ta k'ut ri xraj xub'ij.

⁷ Rumal ri' xutzalij ub'ixik chike: Qas tzij kinb'ij chi'we, In in uchi' ja jawje' ko'k wi ri chij.

⁸ Eleq'omab' ri xepe kan nab'e chinuwach in. Ri chij k'ut man xkinimaj taj ri xb'ix chike kumal.

⁹ In ri in uchi' ja. Ri kok loq pa we uchi' ja ri', kakolotaj na, kasolotaj na, xuquje' kuriq na utz laj echa'.

¹⁰ Ri elaq'om petinaq chub'anik elaq', kamisanik xuquje' tukinik. Ri in k'ut in petinaq rech kaya'taj na ik'aslemal, jun alik k'aslemal.

¹¹ In ri' ri sib'alaj utz ayyuq'. Ri utz laj ayyuq' kuya ri uk'aslemal pa kiwi' ri chij. ¹² Man are taj ayyuq' ri xwi raye'm tojb'al rech, man are taj ajchoq'e ri chij. Jeri' rumal cher ri xwi' raye'm tojb'al rech, are karilo chi kaqeb' loq ri kayo't,

kanimaj b'ik, ku'tzaq kan ri chij. Ri kayo't k'ut kuchaple'j ub'anik k'ax chike ri chij rech ketukin b'ik. ¹³ Ri achi ri' kanimaj b'ik rumal cher reta'm

* **10:3** 10:3 Ri a'jyuq'ab' pa Israel naq'atal chike chi jun ayyuq' wi kechajin kan ri chij chaq'ab' pa ri korral xuquje' jun ayyuq' chi wi kechajin paq'ij.

chi xwi raye'm ri tojb'al rech, man are ta k'ax uk'u'x chike ri chij.

¹⁴ In ri' ri in utz laj ayyuq', weta'm kiwach ri nuchij, a're' xuquje' keta'm nuwach in. ¹⁵ Jacha ri Tataxel reta'm nuwach in, in xuquje' weta'm uwach are' xuquje' kinya ri nuk'aslemal pa kiwi' ri chij. ¹⁶ E k'o chi na nik'aj e nuchij ri man e k'o ta pa we korral ri', rajawaxik k'ut ke'nk'am na loq waral. Rech jeri' kakita ri nuch'ab'al rech xa jun wokaj chij, xuquje' xa jun ayyuq' chike konojel.

¹⁷ Rumal k'u ri' kinuloq'aj ri Tataxel: Jeri' rumal kinjach ri nuk'aslemal, rech jeri' kinkwinik kink'am chi na junmul. ¹⁸ Maj jun kakwinik kesan ri nuk'aslemal, xane in pa wanima' kape wi chi kinya'o. K'o nukwinem chujachik ri nuk'aslemal xuquje' chuk'amik chi junmul. Are wa' ri taqanik ri xink'amawa'j che ri nuTat.

¹⁹ Are xkita ri winaq a'j Israel we tzij ri', xkichaple'j ujachik kib'. ²⁰ E k'i chike ri winaq xkib'ij: Xa k'o jun itzel uxlab'al che xuquje' sib'alaj kon. ¿Jas che kitatab'ej koq?

²¹ E k'o chi nik'aj xkib'ij: We tzij ri' man rech taj jun winaq ri k'o itzel uxlab'al che. ¿La k'o ta k'u jun ri' ri k'o itzel uxlab'al che kujaq kib'oq'och ri e moyab'?

Ri nimaq'ij na'tab'al rech ri tzuju'nijik rech ri templo

²² Pa taq ri q'ij ri' tajin kik'owisax ri nimaq'ij rech na'tab'al rech ri tzuju'nijik rech ri templo,

pa taq ri q'alaj. † ²³ Ri Jesús kawa'kat pa ri Templo, chuxukut ri raqan ja rech ri Salomón. ²⁴ Xepe k'u ri winaq a'j Israel, xkimulij kib' chrij, xkita che: ¿K'a jampa' kattani'k chub'anik k'ax che ri qanima'? Chab'ij chage wa qas at at Cristo.

²⁵ Ri Jesús xub'ij chike: Nub'im chik chi'we, man kikoj ta k'ut. Are king'alajisan ri jastaq ri kinb'an pa ub'i' ri nuTat. ²⁶ Ix man kixkojon ta chwe, jeri' rumal man ix kachi'l taj ri nuchij. ²⁷ Ri e nuchij kakita ri nuch'ab'al. In weta'm kiwach xuquje' kinkiterene'j. ²⁸ In kinya kik'aslemal ri maj uk'isik, man kasach ta k'u kiwach, xuquje' maj jun kakwin chkesaxik pa nuq'ab'. ²⁹ Ri nuTat ri yo'winaq chwe, are sib'alaj nim chikiwach konojel. Maj k'u jun ke'san pa ri uq'ab' ri Tataxel. ³⁰ Ri in xuquje' ri Tataxel xa jun qa'nik.

³¹ Junmul chik xkisik' ab'aj ri winaq a'j Israel rech kakikoj che ri Jesús. ³² Ri Jesús xub'ij chike: Nub'anom sib'alaj k'i utz taq chak ri petinaq che ri Tataxel. ¿Jachike rumal ri nub'anom kiwaj kinib'an che ab'aj?

³³ Ri winaq a'j Israel xkib'ij che: Man katqab'an taj che ab'aj rumal jun chike ri chak ab'anom xane rumal ri awas ri kab'ij. Jeri' rumal at achi uloq kab'ij chi at Dios.

³⁴ Ri Jesús xub'ij chike: ¿La man k'u tz'ib'atal pa ri itaqanik: In nub'im chi ix ix dioses? ☆ ³⁵ We are ri Dios xub'ij “dioses” chike ri winaq ri xya

† **10:22** 10:22 Ri q'atal tzij Antíoco Epífanés xtaqanik rech kaq'atex ri q'ijila'nik ri kakib'an ri winaq a'j Israel, rumal ri' are xetzalij chi junmul ri a'j Israel pa q'ijila'nik xkichaple'j rik'owisaxik ri q'ij rech ri Templo. ☆ **10:34** 10:34 Salmos 82:6.

wi ri tzij (man kuya taj kaq'ipix ri tz'ib'atalik).
³⁶ ¿Jas che kib'ij chi awas ri xub'ij ri xq'at rumal ri Dios, k'a te ri' xtaq loq choch ri uwachulew? ¿La xa k'u rumal xub'ij: In in Ralk'wa'l ri Dios?
³⁷ Man kinikoj taj we man kinb'an ri uchak ri nuTat. ³⁸ We k'u are tajin kinb'an ri karaj ri nuTat, chikojo ri nuchak ri tajin kinb'ano rech jeri' kich'ob'o chi ri Tataxel k'o pa in xuquje' in in k'o pa ri Tataxel.

³⁹ Junmul chik xkaj xkichap b'ik, ri Jesús k'ut xresaj b'ik rib' pa kiq'ab'.

⁴⁰ Xtzalij ri Jesús ch'aqa'p che ri Jordán, chila' jawje' xub'an wi qasana' ri Juan; xkanaj k'u kan chila'. ⁴¹ E k'i winaq xo'pan ruk', xkib'ij che: Pune maj jun k'utb'al xub'an ri Juan, ronojel k'u ri xub'ij chirij we achi ri' qas tzij wi.

⁴² E k'i winaq ri ke'l chila' xekojon che ri Jesús.

11

Ri ukamikal ri Lázaro

¹ K'o jun achi yawab' ub'i' Lázaro aj pa ri tinimit Betania chila' jawje' ri ke'l wi ri e ranab' María rachi'l ri Marta. ² Ri María are wa' ri xq'ijow k'ok' kunab'al chirij ri Ajawxel, xuquje' xusu' ri raqan ruk' ri uwi'. ³ We keb' alaxik ri' xetaqan chub'ixik che ri Jesús: Ajawxel, ri sib'alaj loq' ech ch'ab'e'n la yawab'.

⁴ Are xuta ri Jesús we ri', xub'ij: We yab'ilal ri' man kak'is taj pa kamik xane q'ijila'b'al rech ri Dios, rech jeri' kaq'ijila'taj na ri Uk'ojol ri Dios.

⁵ Ri Jesús sib'alaj u'loq' ri Marta rachi'l ri María, xuquje' ri Lázaro. ⁶ Pune xuto chi yawab'

ri Lázaro, xkanaj chi na kan keb' q'ij jawje' ri k'o wi. ⁷ K'a te ri' xub'ij chike ri utijoxelab': Chujtzalij pa Judea.

⁸ Ri tijoxelab' xkib'ij: Ajtij, chi jun janipa q'ij kanoq ri winaq a'j Israel raj xkib'an la' che ab'aj ¿kaj k'u la katzalij chi la je la'?

⁹ Ri Jesús xub'ij chike: ¿La man k'u kab'lajuj hora k'o pa jun q'ij? Ri winaq ri kab'in paq'ij man kutopij taj uwi' raqan rumal cher katunax rumal ri q'ij rech ri uwachulew. ¹⁰ Ri winaq k'ut ri chaq'ab' kab'inik kutopij uwi' raqan rumal cher man katunax taj rumal ri tunal ri katunanik.

¹¹ K'a te ri' xutz'aqatisaj ub'ixik: Ri qech ch'ab'e'n Lázaro xa tajin kawarik, kine' chanim chuk'asuxik.

¹² Ri tijoxelab' xkib'ij: Ajawxel, we xaq tajin kawarik, kawa'jil na ri'.

¹³ Ri Jesús are xutzizoj rij ri ukamikal ri Lázaro, ri tijoxelab' k'ut pa kik'u'x chi are xutzizoj rij ri waram. ¹⁴ Ri Jesús k'yaqal xub'an chub'ij chike: Xkam ri Lázaro. ¹⁵ Kinki'kotik man in k'o ta chila' rech jeri' kixkojon chwe. Jo'mpe', je' qila'.

¹⁶ Ri Tomás ri kab'ix Yo'x che xub'ij: Jo', xuquje' uj rech kuje'kam ruk'.

Ri Jesús ku'b'ochi'j ri ranab' ri Lázaro

¹⁷ Are xopan ri Jesús, xuto chi ri Lázaro kajib' q'ij chik k'o pa ri muqb'al. ¹⁸ Ri tinimit Betania oxib' kilómetro unajal che ri Jerusalén. ¹⁹ E k'i winaq k'ut o'paninaq chi kich'ab'exik ri Marta rachi'l ri María, cho ri kachoch rumal ri ukamikal ri kixib'al. ²⁰ Are xreta'maj ri Marta

chi opanem tajin kub'an ri Jesús, xe' chuk'ulaxik; are k'u ri María xkanaj kan cho ri ja. ²¹ Xub'ij ri Marta che ri Jesús: We ta k'o la waral, ma ta xkam ri' ri nuxib'al. ²² Pune jeri' weta'm in chi ri Dios kuya na xapakux ri kuta jun che.

²³ Xub'ij ri Jesús che: Ri axib'al kak'astaj na.

²⁴ Ri Marta xub'ij: Je' weta'm chi kak'astaj na pa ri k'isb'al q'ij.

²⁵ Ri Jesús k'ut xub'ij che: In in k'astajib'al wach xuquje' in k'aslemal. Ri kakojon chwe pune kakamik, kak'asi' na. ²⁶ Xuquje' xapachin ri k'aslik xuquje' kakojon chwe, man kakam ta wi. ¿La kakoj we kinb'ij chawe?

²⁷ Ri Marta xub'ij: Je', Ajawxel, kinkojo chi lal lal Cristo, uK'ojol ri Dios, ri petinaq choch ri uwachulew.

²⁸ Are xb'i'taj we ri' rumal ri Marta, xtzalij cho rachoch, xu'sik'ij loq ri rachalal María, xub'ij che: Xaq pa awal, ri Ajtij k'o waral, katusik'ij.

²⁹ Xuta ri María chi jeri', xwa'jil b'ik aninaq xe' ruk' ri Jesús. ³⁰ Maja' kok b'ik ri Jesús pa ri tinimit xane k'o na kan pa ri le'aj jawje' xtzijon wi ruk' ri Marta. ³¹ Ri winaq a'j Israel ri e k'o ruk' ri María chukub'isaxik uk'u'x, are xkilo chi aninaq xwa'jil b'ik, xkiterene'j b'ik, pa kik'u'x chi xa ke' pa ri muqb'al rech ko'q'oq.

³² Are xopan ri María jawje' ri k'o wi ri Jesús, xrilo, k'a te ri' xukulik xqaj choch xub'ij che: Wajaw we ta lal k'o la waral, ma ta xkam ri' ri nuxib'al.

³³ Ri Jesús are xrilo chi xoq' ri María rachi'l ri winaq a'j Israel ri xeb'e ruk', sib'alaj xk'axir

ranima' ri Jesús. ³⁴ Xuta chike: ¿Jawje' ximuq wi? Ri winaq xkib'ij che: Peta la, jul ila la.

³⁵ Xoq' ri Jesús. ³⁶ Ri winaq a'j Israel xkib'ij: Chiwilampe', sib'alaj uloq' ri Lázaro.

³⁷ E k'o chi jujun xkib'ij: Are wa' we achi ri' ri xjaqow ub'oq'och ri moy achi, ¿la man k'u xkwinik xuq'atej ri Lázaro rech man xkam taj?

Ri Jesús kuk'astajisaj ri Lázaro

³⁸ Xk'axir chi junmul ri ranima' ri Jesús xqeb' chuxukut ri muqb'al. Ri muqb'al jun jul ri tz'apital uchi' ruk' jun ab'aj. ³⁹ Ri Jesús xub'ij chike ri winaq: Chiwesaj le ab'aj. Ri Marta ranab' ri kaminaq xub'ij: Ajawxel, k'o chi ruxlab' la', rumal cher kajib' q'ij chik k'o chila'.

⁴⁰ Xub'ij ri Jesús che: ¿La man k'u xinb'ij chawe chi we katkojonik kawil na ri ujuluwem ri Dios?

⁴¹ Xaq jeri' xkesaj ri ab'aj. Ri Jesús xuwa'jilisaj ri uka'yeb'al, xub'ij: Tat, kintyoxin che la rumal cher in tatab'em wi la. ⁴² Weta'm wi chi kintatab'ej la ronojel mul, xinb'ij k'u we ri' kumal ke we winaq ri e k'o waral, rech jeri' kakikojo chi lal xintaqow la loq.

⁴³ Are xb'i'taj we tzij ri' rumal, xuraq uchi' ruk' ronojel uchuq'ab', xub'ij: ¿Lázaro chatel loq!

⁴⁴ Ri kaminaq xel loq, b'atz'tal ri uq'ab' xuquje' ri raqan, xwi kaq'alajin loq ri upalaj pistol pa jun atz'yaq, k'a te ri' xub'ij ri Jesús chike: Chikira le atz'yaq chirij, chiya b'e che ke'ek.*

* **11:44** 11:44 Naq'atal chike ri winaq a'j Israel ke'kipis b'i ri kikaminaqib' pa atz'yaq. Rumal ri' ri Jesús xub'ij chike ri winaq chi kakikir ri Lázaro rech utz ke'ek.

Kachomax ukamisaxik ri Jesús

(Mateo 26:1-5; Marcos 14:1-2; Lucas 22:1-2)

⁴⁵ E k'i chike ri winaq ri e b'enaq chukub'isaxik uk'u'x ri María, xekojon che ri Jesús are xkil ri xub'ano. ⁴⁶ E k'o k'u jujun chike xe'kitzizoj chike ri fariseos ri xub'an ri Jesús. ⁴⁷ Are k'u ri e k'amal taq kib'e ri e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq xuquje' ri fariseos xe'kimulij ri e ya'l taq no'j, xkib'ij: ¿Jas kaqab'ano? We achi ri' tajin kub'an sib'alaj ki' mayijab'al taq k'utb'al. ⁴⁸ We xaq kaqaya b'e che jewa' kub'ano, konojel la' kekojon che, kepe k'u la' le winaq a'j Roma kulkik'isa pu'wi' le Templo, xuquje' pu'wi' le qatinimit.

⁴⁹ Jun chike ri e k'amal taq b'e ub'i' Caifás, kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios, che ri junab' ri', xub'ij chike: Qas maj iweta'mab'al ix. ⁵⁰ ¿La man k'u kichomaj chi are katanik we xa jun achi kakam kumal ke we tinimit, cho we kasach uwach ronojel le tinimit?

⁵¹ Man xub'ij ta k'u we ri' rumal je xraj are', xane xub'ij rumal are kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios che ri junab' ri', xuq'alajisaj k'ut chi ri Jesús kakam na pa kiwi' ri winaq a'j Israel. ⁵² Man xwi ta k'u rumal rech ri tinimit ri' xane kumal ke konojel ri e ralk'wa'l ri Dios ri e tukininaq b'ik rech jeri' kakwinik kub'an jun chike. ⁵³ Xaq jeri' tzi che ri q'ij ri' xkijunamaj kik'u'x kakikamisaj ri Jesús.

⁵⁴ Rumal ri' ri Jesús man kawa'katilob' ta chik chikiwach ri winaq a'j Israel. Xane xe' pa jun tinimit naqaj che ri le'aj ri e maj wi ja, pa ri

tinimit ub'i'nam Efraín, chila' xkanaj wi kanoq e rachi'l ri utijoxelab'.

⁵⁵ Xa jub'iq' karaj kuriq ri kinimaq'ij ri winaq a'j Israel ub'i'nam Pascua, jeri' e k'i kelik b'ik cho taq ri saq, xepaqi' pa Jerusalén chuch'ajch'ob'exik kib' utz maja' kuriq ri Pascua.

⁵⁶ Tajin k'u kakitzukuj ri Jesús, are e k'o pa ri Templo, kakib'ila chib'il taq kib': ¿Jas kib'ij ix? ¿Te'q man kape ta ri' pa we nimaq'ij ri'?

⁵⁷ Are k'u ri e kinima'qil ri e ch'awenelab' cho ri Dios e kachi'l ri fariseos xetaqanik rech we k'o keta'manik jawje' k'o wi ri Jesús, kab'an tzujunem rech jeri' kachapik.

12

Jun ixoq kuq'ij k'ok'alaj kunab'al chirij ri raqan ri Jesús

(Mateo 26:6-13; Marcos 14:3-9)

¹ Waqib' q'ij na karaj ri nimaq'ij Pascua are xopan ri Jesús pa ri tinimit Betania, jawje' kel wi ri Lázaro, ri xuk'astajisaj. ² Chila' xb'an wi jun wa'im chuya'ik uq'ij ri Jesús. Ri Marta kapatanijik, are k'u ri Lázaro jun chike ri e k'o pu'wi' ri mexa ruk' ri Jesús. ³ Xpe k'u ri María, xuk'am nik'aj litro rech jun k'ok' kunab'al sib'alaj paqal rajil ub'i'nam nardo, xutix chirij raqan ri Jesús, k'a te ri' xusu'u ruk' ri uwi'.* Xnoj k'u ri ja che ruxlab' ri k'ok' kunab'al. ⁴ Ri Judas Iscariote jun chike ri utijoxelab' ri Jesús

* **12:3** 12:3 Ri nardo jun ki' uwa'l jun che ri k'o pa ri tinimit India, xa k'u rumal che ri naj kape wi rumal ri' sib'alaj paqal rajil, xuquje' yaktal pa jun utz laj k'olib'al rech man xaq ta katixik.

xuquje' are wa' ri kak'ayin na ri Jesús xub'ij:
⁵ ¿Jas che man xk'ayix ta wa' we kunab'al ri' we sib'alaj paqal rajil, jeri' kasipax ri rajil chike ri e meb'aib'?†

⁶ Xub'ij we ri' man rumal ta cher gas ku-toq'ob'isaj kiwach ri e meb'aib', xane xa rumal cher are' jun elaq'om, xuquje' are kilow ri pwaq, naq'atal che kareleq'aj kan rech che ri kayak pa ri k'olib'al. ⁷ Ri Jesús xub'ij che: Chaya chila'. We ixoq ri' uyakom we kunab'al na'tab'al rech ri q'ij are kinmuqi' na. ⁸ E k'o wi la' le meb'aib' iwuk', ri in k'ut man in k'o taj ronojel q'ij iwuk'.

⁹ E k'i k'u chike ri winaq a'j Israel xkito chi k'o ri Jesús chila', xeb'e chi rilik man xwi taj xe'kila ri Jesús xane xe'kila xuquje' ri Lázaro, ri xk'astajisax rumal ri Jesús. ¹⁰ Ri e kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios xkichomaj xuquje' ukamisaxik ri Lázaro. ¹¹ Jeri', rumal xa rumal rech are' e k'i kakitas kib' chike ri winaq a'j Israel rech kekojon che ri Jesús.

Kok ri Jesús pa ri tinimit Jerusalén

(Mateo 21:1-11; Marcos 11:1-11; Lucas 19:28-40)

¹² Chukab' q'ij sib'alaj e k'i winaq ri e b'enaq pa ri nimaq'ij, xketa'maj chi ri Jesús b'enaq pa Jerusalén. ¹³ Xkitzukuj uq'ab' taq palmas, xeb'e chuk'ulaxik, kakiraqagej kichi' kakib'ij: *Nim uq'ij ri Dios. ✧ Tewchi'tal ri petinaq pa ri ub'i' ri Ajawxel. Tewchi'tal ri ub'i' ri nim taqanel rech Israel.*

† **12:5** 12:5 Ri Judas xub'ij oxib' ciento denario. Are wa' ri tojb'al re jun junab' chak. ✧ **12:13** 12:13 Salmos 118:25, 26.

14 Xuriq k'u ri Jesús jun laj b'ur, xkejen b'ik chirij, jetaq ri kub'ij ri tz'ib'atalik. 15 *Maxi'j awib' umi'alSión. Chawilampe', petinaq ri ataqanel, kejeninaq la pu'wi' jun laj b'ur.*✧

16 Ri tijoxelab' man xkich'ob' taj ri tajin kak'ulmatajik. Are xya'taj uq'ij ri Jesús xkich'ob'o chi xk'ulmataj ruk' ri tz'ib'atal loq' chirij pa ri taqanik.

17 Are k'u ri winaq ri xek'oji' ruk' ri Jesús are xuk'astajisaj ri Lázaro pa ri muqb'al, man xetani' taj chutzijoxik ri xkilo. 18 Ri winaq ri xkita ri k'utb'al ri xub'an ri Jesús xe'l loq chuk'amawa'xik. 19 Rumal ri' xkib'ij ri fariseos chib'il taq kib': Qas kiwilo le', maj kujkwin chub'anik. ¡Chiwilampe' le kakib'an konojel le winaq chuterene'xik!

Ri Jesús kutzijoj ri ukamikal

20 E k'o k'u jujun a'j Grecia chikixo'l ri e b'enaq chuya'ik q'ijila'nem pa ri nimaq'ij. 21 Xeget ruk' ri Felipe ri kel pa Betsaida pa Galilea, xkib'ij che: Kaqaj kaqil ri Jesús.

22 Ri Felipe xe' chub'ixik che ri Andrés, k'a te ri' kikob'chal xeb'e chub'ixik che ri Jesús. 23 Ri Jesús xub'ij chike: Xuriq ri q'otaj are kaya uq'ij ri uK'ojol ri Achi. 24 Qas tzij kinb'ij chi'we, we man kaqaj ri uwach ri tiriko pa ri ulew rech kakamik, kakanaj kan ri' utukel. Are k'u we kakamik, kuya na sib'alaj k'i uwach. 25 Ri kuloq'aj ri uk'aslemal kutzaq na ri', are k'u ri kartzelaj ri uk'aslemal rech we uwachulew ri', kuyak na ri' rech kuriq jun k'aslemal ri maj uk'isik. 26 Ri

✧ 12:15 12:15 Zacarías 9:9.

karaj kinupatanij rajawaxik kinuterene'j xuquje' jawje' ri kink'oji' wi' in, chila' kak'oji' xuquje' wi ri patanil we. Ri kinupatanij, kaya na uq'ij rumal ri nuTat.

²⁷ Chanim kab'ison ri wanima'. ¿La kuya k'ut kinb'ij: "Tat chinkolo la cho we k'axa q'otaj ri'?" Rumal k'u ne wa' in petinaq. ²⁸ ¡Tat, nimarisaj ri b'i' la!

Xtataj k'ut jun ch'ab'al pa ri kaj, xub'ij: Nuni-marisam chik, kinnimarisaj chi k'u na junmul.

²⁹ Sib'alaj k'i winaq e k'o chila', are xkita we ch'ab'al ri' xkib'ij chi jun kaqulja ri xkito, e nik'aj chik xkib'ij jun ángel ri' ri xch'awik.

³⁰ Ri Jesús xub'ij chike: Man rumal ta we in xtataj ri ch'ab'al ri', xane rumal iwe ix. ³¹ Xopan k'u ri q'ij ri kaq'at tzij pu'wi' we uwachulew, xuquje' kesax b'ik ri kab'an rech pu'wi' we uwachulew. ³² Are k'u kinwa'jilisax b'ik choch we uwachulew, ke'nk'am na konojel ri winaq rech ku'x wech.

³³ Ruk' wa xub'ij jas je' ub'anik ri kamikal ri kuriqo. ³⁴ Ri winaq xkib'ij: Qeta'mam pa ri taqanik kub'ij chi ri Cristo kak'oji' na chib'e q'ij saq. ¿Jas k'u che kab'ij at chi ri uK'ojol ri Achi kawa'jilisax na b'ik? ¿Jachin k'u ri' ri?

³⁵ Ri Jesús xub'ij chike: Ri tunal ri katunanik kak'oji' chi na jub'iq' iwuk'. Chixb'inoq utz k'a k'o na ri tunal, utz k'amaja' kixuch'uq kan ri q'equ'mal. Jeri' rumal cher ri kab'in pa q'equ'mal man reta'm taj jawje' ke' wi. ³⁶ Chixkojon che ri tunal, utz k'a k'o na iwuk', rech jeri' kixux ralk'wa'l ri tunal.

Are xb'i'taj we jastaq ri' rumal ri Jesús, xe'ek xe'rawaj rib' chikiwach ri winaq.

Ri winaq a'j Israel man kekojon ta che ri Jesús

³⁷ Ri Jesús, pune xub'an ronojel we k'utb'al ri' chikiwach ri winaq, man xekojon ta che. ³⁸ Xaq jeri' xk'ulmataj ri xub'ij ri q'alajisal utzij Dios Isaías: *Ajawxel, jachin xkojon che ri tzij ri xqab'ij, xuquje' jachin choch xq'alajisax wi ri ukwinem ri Ajawxel?*✧ ³⁹ Rumal ri' man xekojon taj, ub'im xuquje' loq ri Isaías:

⁴⁰ *Tz'apital ri kib'oq'och xuquje' kowirisam ri kanima'*

rech man kakil taj ruk' ri kib'oq'och

xuquje' man kechoman taj ruk' ri kanima',

rech man kekojon taj jeri' man ke'nkunaj taj.✧

⁴¹ Jeri' xub'ij ri Isaías, rumal xrilo ri ujuluwem ri Jesús xuquje' xutzijoj rij.

⁴² Pune jeri' e k'i chike ri winaq xekojon che, e k'i e k'amal taq b'e xuquje' xekojonik, man xkitzijoj ta k'ut rumal kakixi'j kib' ke'sax b'ik pa ri Sinagoga kumal ri fariseos. ⁴³ Are xkicha' ri q'ijila'nem ri xkiya ri achyab' cho ri kiq'ij ri kuya ri Dios.

⁴⁴ Ri Jesús k'o xub'ij: Ri kakojon chwe man xaq xwi ta chwe in kakojon wi, xane kakojon xuquje' che ri xintaqow loq. ⁴⁵ Ri kinuka'yej in, kuka'yej xuquje' ri xintaqow loq. ⁴⁶ In ri' ri q'aq' ri katunanik in petinaq cho ri uwachulew rech xapachin ri kakojon chwe man kak'o'ji' taj pa ri q'equ'mal. ⁴⁷ We k'o jun kutatab'ej ri nutzij k'a te ri' man kunimaj taj, man in taj kinq'atow tzij

✧ **12:38** 12:38 Isaías 53:1. ✧ **12:40** 12:40 Isaías 6:10.

pu'wi', jeri' rumal in man xinpe taj chuq'atik tzij pu'wi' ri uwachulew, xane xinpe chukolik. ⁴⁸ Ri karezelaj nuwach xuquje' man kuk'amawa'j taj ri nutzij, k'o jun ri' kaq'atow na tzij pu'wi'. Ri tzij ri xintzijo are ri' kaq'atow na tzij pu'wi' pa ri k'isb'al q'ij. ⁴⁹ Man xaq ta pa we wi xintzijonik, xane are ri Tataxel ri xintaqow loq. Are' xb'in che jas ri kinb'ij xuquje' jas kinb'an chub'ixik. ⁵⁰ Weta'm chi ri utaganik are k'aslemal ri maj uk'isik. Xaq jeri' ronojel ri kinb'ij are ri' ri ub'im ri Tataxel chwe kinb'ij.

13

Ri Jesús kuch'aj ri kaqan ri utijoxelab'

¹ Xnaqajin k'u loq ri nimaq'ij rech Pascua. Reta'm ri Jesús chi xuriq ri q'ij kuya kanoq ri uwachulew rech katzalij ruk' ri uTat. Ri Jesús xu'loq'aj ri e rech ri e k'o choch ri uwachulew k'a pa ri k'isb'al q'ij rech ri uk'olem choch ri uwachulew.

² Are xuriq ri q'otaj rech ri rekeq'ij. Ri Itzel okinaq chik pa ranima' ri Judas Iscariote, uk'ojol ri Simón, rech kujach ri Jesús. ³ Reta'm ri Jesús chi ronojel ri jastaq ya'tal xe' raqan uq'ab' xuquje' reta'm chi che ri Dios petinaq wi xuquje' ruk' are' katzalij wi. ⁴ Jeri', xwa'jil pu'wi' ri mexa, xresaj ri umanta k'a te ri' xujat'ij jun atz'yaq su'b'al, xe' upam. * ⁵ K'a te ri' xuya ja' pa jun k'olib'al, xuchaple'j uch'ajik ri kaqan ri

* **13:4** 13:4 Ri patanijel ri sib'alaj nitz' reqe'n are ri' kach'ajow kaqan ri winaq.

utijoxelab' xuquje' xuchaqi'jarisaj ruk' ri atz'yaq ri xekel b'ik xe' upam.

⁶ Are xopan ri Jesús ruk' ri Simón Pedro, ri Simón Pedro xub'ij che ri Jesús: Che ri lal Ajawxel, ¿kach'aj la le waqan?

⁷ Ri Jesús xub'ij che: At man kach'ob' ta chanim jas ri tajin kinb'ano, jun q'ijal k'u na kach'ob'o.

⁸ Ri Pedro xub'ij: Man kach'aj ta wi la ri waqan in.

Ri Jesús xub'ij che: Katkwin taj katux wachi'l we man kinch'aj ri awaqan.

⁹ Ri Pedro xub'ij che: Ajawxel man xwi ta b'a kach'aj la ri waqan xane ch'aja xuquje' la ri nuq'ab' rachi'l ri nujolom.

¹⁰ Ri Jesús xub'ij che: Ri winaq ri atininaq man rajawaxik taj kuch'aj rib' xane xwi rajawaxik kuch'aj ri raqan. Ixch'ajch'oj chi k'u ix, pune man iwonojel.

¹¹ Ri Jesús k'ut reta'm jachin ri kak'ayinik rumal ri' xub'ij chi man konojel taj e ch'ajch'oj.

¹² Are xto'taj chuch'ajik ri kaqan, xukoj chi junmul ri umanta, xtzalij jawje' ri k'o wi. K'a te ri' xub'ij: ¿La kich'ob'o jas che xinb'an we ri' iwuk'? ¹³ Ix kib'ij chi in iwajtij, xuquje' in iwajaw, utz ri' ri kib'ij, jeri' rumal gas jeri' wi kinuxik. ¹⁴ We in in iwAjtij, in iwAjaw xinch'aj ri iwaqan, ix xuquje' kuya'o kich'aj ri kaqan nik'aj chik. ¹⁵ Xink'ut chi'wach rech kib'an kuk' chi nik'aj ri xinb'an in iwuk'. ¹⁶ Qas tzij kinb'ij chi'we chi man k'o ta jun patanijel ri nim ub'anik choch ri rajaw, je xuquje' man k'o ta jun q'axel tzij ri nim ub'anik cho ri xtaqow b'ik. ¹⁷ Chanim

k'ut chi iweta'm chik we jastaq ri', utz iwe we kichakub'ej.

Ri Jesús kutzijoj chi kajach na rumal ri Judas

¹⁸ Man tajin taj kinb'ij we ri' chi'we iwonojel. Weta'm in jachin ri e nucha'om, kinb'ij we ri' chi'we rech kak'ulmataj ri tz'ib'atalik: *Ri kutij rech ri kaxlan wa wuk' xuwa'jilisaj ri uq'ab' chwij chub'anik k'ax chwe.* ✨ ¹⁹ Kinb'ij we ri' chi'we, utz maja' kak'ulmatajik, rech are kak'ulmatajik kikojo chi In ri'. ²⁰ Qas tzij kinb'ij chi'we, ri kuk'amawa'j ri kintaq b'ik, in ri' kinuk'amawa'j, xuquje' ri kuk'amawa'j in, kuk'amawa'j xuquje' ri xintaqow loq.

(Mateo 26:20-25; Marcos 14:17-21; Lucas 22:21-23)

²¹ Are xb'i'taj we tzij ri' rumal ri Jesús, sib'alaj xk'axir ri ranima', k'a te ri' xub'ij: Qas tzij kinb'ij chi'we jun chi'we kinujach na.

²² Ri tijoxelab' xkika'yela la taq kib' jeri' rumal man keta'm taj jachin tajin katzijox rij chike. ²³ K'o k'u chuxukut ri Jesús jun chike ri tijoxelab' ri sib'alaj kuloq'aj. ²⁴ Ri Simón pa memal tzij xub'ij che ri tijoxel ri': Chata che le Jesús jachin tajin kutzijoj rij.

²⁵ Ri tijoxel xq'a'i'k cho uk'u'x ri Jesús k'a te ri' xub'ij che: Ajawxel, ¿jachin ri' ri kab'ij la?

²⁶ Ri Jesús xub'ij: We winaq ri' are ri kinya ch'aqa'p kaxlan wa che ri numu'um pa ri pala't. † Are xb'i'taj we ri' rumal, xumu' ri ch'aqa'p

✨ **13:18** 13:18 Salmos 41:9. † **13:26** 13:26 Are kab'an jun nimalaj nimaq'ij, ri ajchoq'e ri nimaq'ij kuya ch'aqa'p kaxlan wa che ri winaq ri sib'alaj uloq'.

kaxlan wa k'a te ri' xuya che ri Judas Iscariote, uk'ojol ri Simón. ²⁷ Are xk'amtaj ri kaxlan wa rumal ri Judas, xok ri Itzel pa ranima'. Ri Jesús xub'ij che: Aninaq chab'ana' ri rajawaxik kab'ano.

²⁸ Man k'o ta k'u jun chike ri e k'o pu'wi' ri mexa xch'ob'owik jas che jeri' xub'ij ri Jesús. ²⁹ Pa kik'u'x ri tijoxelab' chi xa xb'ix che ri Judas chi k'u loq ri kajawataj chike pa ri nimaq'ij o kuya pwaq chike ri e meb'aib', jeri' rumal are kayakow ri pwaq. ³⁰ Are xtijtaj b'ik ri kaxlan wa rumal ri Judas, xel b'ik chila'. Chaq'ab' chi k'ut.

Ri Jesús kutzijoj chi ri Pedro karawaj na uq'alajisaxik ri Jesús

³¹ Are xel b'ik ri Judas, ri Jesús xub'ij: Chanim xopan ri q'otaj are kaya'taj uq'ij ri uK'ojol ri Achi, xuquje' kaya'taj uq'ij ri Dios pa Are'. ³² Are kaya'taj uq'ij ri Dios pa Are', ri Dios xuquje' kuya na uq'ij ri K'ojolaxel, kak'ulmataj k'u na we jastaq ri' che taq we q'ij ri'. ³³ Loq'alaj taq walk'wa'l, xa jub'iq' chik in k'o iwuk'. Kinitzukur k'u na, ri xinb'ij k'u chike ri winaq a'j Israel, kinb'ij chi'we ix chanim: Man kixkwin taj kixe' jawje' ri kine' wi in. ³⁴ We k'ak' taqanik we kinya chi'we: Are chiloq'aj iwib' chib'il taq iwib'. Jetaq ri in ix nuloq'am, ri ix xuquje' rajawaxik kiloq'aj iwib' chib'il taq iwib'. ³⁵ We qas kiloq'aj iwib' chib'il taq iwib', kiweta'maj ri' chi qas ix nutijoxelab'.

(Mateo 26:31-35; Marcos 14:27-31; Lucas 22:31-34)

³⁶ Ri Simón Pedro xuta che ri Jesús: ¿Jawje' k'ut ke' wi la, Ajawxel?

Ri Jesús xub'ij che: Man katkwin taj kinaterene'j jawje' ri kine' wi, k'a te kinaterene'j are ik'owinaq chik jun janipa q'otaj.

³⁷ Ri Pedro xub'ij: ¿Jas che k'ut man kinkwin taj kinteri'k chij la chanim? Umal e la kinya ri nuk'aslemal.

³⁸ Ri Jesús xub'ij che: ¿Che ri at kaya ri ak'aslemal rumal we? Qas tzij kinb'ij chawe chi oxib' mul chik awawam nuq'alajisaxik are kab'ixon ri ama' ak'.

14

Ri Jesús kukub'isaj kik'u'x ri utijoxelab'

¹ Mak'axir iwanima', ku'l ik'u'x chirij ri Dios xuquje' ku'l ik'u'x chwij in. ² Cho rachoch ri nuTat k'o sib'alaj k'i ja k'olib'al. We ta mat jeri', nub'im ta ri' chi'wech. Kine' na chusuk'umaxik jun ik'olib'al. ³ Are kine'ek, ke'nsuk'umaj kan ri ik'olib'al, k'a te ri' kintzaliq loq chi'k'amik, rech kixe' wuk'. Jeri' rech kixk'o'ji' na jawje' ri in k'o wi in. ⁴ Ix iweta'm chik ri b'e ri kitagej rech kixopan jawje' ri kine' wi.

⁵ Ri Tomás xub'ij che: Ajawxel, man qeta'm taj jawje' ke' wi la. ¿Jas kaqa'n ri' chi reta'maxik ri b'e?

⁶ Ri Jesús xub'ij che: In ri in b'e, ri tunal xuquje' ri k'aslemal. Man k'o ta jun kopan ruk' ri nuTat we man xa rumal we in. ⁷ We ta qas iweta'm nuwach, iweta'm ta xuqub'a ri' uwach ri nuTat. Chanim k'ut iweta'm chi uwach xuquje' iwilom chik uwach.

8 Ri Felipe xub'ij che: K'utu b'a la uwach ri Tataxel chiqawach, kub'an ri' chage.

9 Ri Jesús xub'ij che: Felipe, najtir chik in k'o iwuk' man aweta'm ta k'u nuwach, xapachin ri rilom nuwach in, rilom xuquje' uwach ri nuTat. ¿Jas che kab'ij chwe: “K'utu la chiqawach ri Tataxel, kub'an ri' chage”? 10 ¿La man kakojo chi in in k'o pa ri Tataxel xuquje' ri Tataxel k'o pa in? Ri tzij ri kitzijoj chi'we man xaq ta pa we wi kinb'ij chi'we, xane utzij ri Tataxel, ri k'o chwe in, are ri' kab'anow ri chak. 11 Chikojo' are kinb'ij chi'we chi in in k'o pa ri Tataxel, xuquje' ri Tataxel k'o chwe in; o pune xaq xwi chinikojo' rumal taq ri chak ri kinb'ano. 12 Qas tzij kinb'ij chi'we, ri kakojon chwe in kub'an na ri chak ri kinb'ano, nimaq taq jastaq kub'an na jeri' rumal in kintzalij ruk' ri Tataxel. 13 Kinb'an na xapakux jastaq kita pa ri nub'i', jeri' kaq'ijila'taj na ri Tataxel pa ri K'ojolaxel. 14 In kinb'an na ri kita pa ri nub'i'.

Ri Jesús kutzuj utaqik loq ri Uxlab'ixel

15 We qas kiniloq'aj, kinimaj ri' ri nutaqanik. 16 Ri in k'ut kinta na che ri Tataxel kutaq loq jun ku'lisab'al ik'u'x rech kak'oji' iwuk' ronojel q'ij. 17 Ri Uxlab'ixel rech qas tzij ri man kakik'amawa'j taj ri winaq a'juwachulew. Jeri' rumal man karil ta uwach xuquje' man reta'm taj uwach. Ri ix k'ut iweta'm uwach, rumal k'o iwuk' xuquje' kak'oji' na pa iwanima'. 18 Man kixinya ta kanoq itukel, kintzalij na loq iwuk'. 19 Pa jun janipa q'ij ri winaq a'juwachulew man karil ta chik nuwach, ri ix k'ut kiwil na nuwach.

Kixk'asi' k'u na jeri' rumal in in k'aslik. ²⁰ Pa ri q'ij ri' kich'ob' na chi in in k'o pa ri Tataxel xuquje' ri Tataxel k'o chwe in, ri in xuquje' in in k'o chi'we ix. ²¹ ¿Jachin ri' ri kinuloq'aj? Are kinuloq'aj ri winaq ri kub'an rech che ri nutaqanik xuquje' kunimaj. Ri kinuloq'aj, kaloq'ax na rumal ri nuTat xuquje' kinloq'aj na in, kink'ut xuquje' na wib' choch.

²² Ri Judas (man are ta ri Judas Iscariote) xub'ij che: ¿Jas che ri' kaj la kak'ut la ib' la chiqawach, man are ta kak'ut la ib' la chikiwach ri winaq ajuwachulew?

²³ Ri Jesús xub'ij che: Ri kinuloq'aj in kunimaj ri' ri nutzij. Kaloq'ax k'u na rumal ri nuTat, kaqab'an xuquje' na qachoch pa ranima' xuquje' kujulk'ol na chupam. ²⁴ Ri man kinuloq'aj taj, man kunimaj ta ri' ri nutzij. Ri tzij ri tajin kitatab'ej man we in taj, xane rech ri Tataxel ri xintaqow loq.

²⁵ Tajin kinb'ij we jastaq ri' chi'we rumal in k'o iwuk'. ²⁶ Are k'u ri Ku'lisab'al ik'u'x, ri Tyoxalaj Uxlab'ixel, ri kutaq na loq ri Tataxel pa ri nub'i', kuk'ut na ronojel ri jastaq chi'wach xuquje' kuna'taj na chi'we ri xinb'ij chi'we.

²⁷ Kinya kan ri ja'maril chi'we, kinya ri nuja'maril chi'we. Man je ta kinb'an in chuya'ik jetaq ri kakib'an ri winaq ajuwachulew. *Man kak'axir taj iwanima' xuquje' man kixi'j ta iwib'. ²⁸ Itom chik nub'im chi'we: “Ri in

* **14:27** 14:27 Ri winaq a'j Israel are kakiya rutzil kiwach kakib'ij: “K'o ta b'anom wi k'o ja'maril chi'xo'l” are wa' ri tajin kuchomaj ri Jesús are xub'ij: “Man are ta kinya ri ja'maril ri kutzuj ri uwachulew chi'we.”

kine'ek, kintzalij k'u na loq iwuk'." We ta qas kiniloq'aj kixki'kot ri' rumal kine' ruk' ri Tataxel, jeri' rumal ri Tataxel are nim ub'anik chinuwach. ²⁹ Xinb'ij we ri' chi'we chanim utz maja' kak'ulmatajik, rech we xk'ulmatajik ix kixkojonik.

³⁰ Man kintzijon ta chi na iwuk', jeri' rumal kape ri kab'an re pu'wi' we uwachulew ri'. Are' maj ukwinem pa nuwi' in. ³¹ Rajawaxik k'ut chi ri winaq ajuwachulew kaketa'maj chi kinloq'aj ri Tataxel, xuquje' je kinb'ano jetaq ri inutaqom chub'anik. Chixwa'jiloq, chujel b'ik waral.

15

Ri Jesús xuquje' ri uche'al ri uvas

¹ In ri' ri qas in uche'al ri uvas, ri nuTat are kachakun ri ulew.* ² Ri uq'ab' ri uche'al ri uvas we man kuya uwach, kasak'ix b'ik. Are k'u ri uq'ab' ri che' ri kuya uwach, kach'ajch'ob'exik rech k'i uwach kuya'o. ³ Ri ix ixch'ajch'oj chik rumal ri tzij ri xintzijoj chi'we. ⁴ Chixk'ol chwe in, rech in kink'oji' chi'we ix. Jetaq ri uq'ab' ri che' man kakwin taj kawachinik xaq pa rech wi, xane rajawaxik kak'oji' che ri uche'al ri uvas, je xuquje' ix man kixkwin taj kixwachinik we man kixk'oji' chwe in.

⁵ In ri' ri in uche'al ri uvas, ix ix uq'ab'. Ri kak'oji' chwe in, xuquje' in che are', sib'alaj k'i

* **15:1** 15:1 Pa ri Ojer Tyoxalaj Wuj, jacha kub'ij pa Isaías 5 ri winaq a'j Israel kejunumax ruk' ri uche'al ri uva. Chi ri' kub'ij chi ri uwach ri uva man utz taj xelik. Pa we jun k'ulmatajik ri' kub'ij chi we kujk'oji' che are', kaqab'an ri' ri urayib'al uk'u'x ri Dios.

na uwach kuya'o. Maj kixkwinik kib'ano we man kixk'oji' chwe. ⁶ Ri man kak'oji' ta chwe in ketzelax uwach xuquje' kachaqi'jarik, jetaq ri uq'ab' taq che' ri kamulix b'ik rech ke'k'yaq kan pa ri q'aq' kaporoxik.

⁷ We kixjeqi' chwe in xuquje' kajeqi' ri nutzij pa iwanima', xapakux ri kito kaya'taj na chi'we. ⁸ Kaq'ijila'taj ri ub'i' ri nuTat are sib'alaj kixwachinik xuquje' kik'utu chi ix nutijoxelab'. ⁹ Ix nuloq'am jetaq ri ub'anom ri nuTat chinuloq'axik. Chixjeqel pa ri nuloq'anik. ¹⁰ We kinimaj ri nutaqanik, kixk'oji' ri' pa ri nuloq'anik, jetaq ri in nunimam ri u'taqanik ri nuTat xuquje' in k'o pa ri uloq'anik.

¹¹ Nub'im we ri' chi'we rech jeri' kik'amawa'j ri nuki'kotemal xuquje' katz'aqat ri iki'kotemal.

¹² Are wa' ri nutaqanik: Chiloq'aj iwib' chib'il taq iwib', jetaq ri nub'anom in chi'loq'axik.

¹³ Man k'o taj jun nimalaj loq'anik choch ri uya'ik uk'aslemal jun pa kiwi' ri e rech taq ch'ab'e'n.

¹⁴ Ix gas ix wech ch'ab'e'n wi we kinb'an ri kixintaq wi. ¹⁵ Man kinb'ij ta chik patanil we chi'we, jeri' rumal ri patanijel man reta'm taj jas kub'an ri rajaw. Nub'im chi ix wech ch'ab'e'n,

jeri' rumal ronojel ri xinto xub'ij ri nuTat chwe, xinb'ij chi'we. ¹⁶ Man ix taj xinicha'o, xane in xixincha'o xuquje' xinya itaqkil rech kixe'ek xuquje' kixwachinik, xuquje' gas kixjeqi'k. Jeri' kuya na ri Tataxel ronojel ri kita che pa ri nub'i'.

¹⁷ Ri nutaqanik are chi kiloq'aj iwib' chib'il taq iwib'.

Ketzelax uwach ri Jesús rachi'l ri utijoxelab'

kumal ri winaq ri a'juwachulew

¹⁸ We kixketzelaj ri winaq a'juwachulew, na'taj chi'we chi in ri' xinketzelaj. ¹⁹ We ta ix a'juwachulew, kixkiloq'aj ri' ri winaq a'juwachulew jetaq kakib'an chuloq'axik ri e kachi'l. Man ix ajuwachulew ta k'ut rumal cher in xixincha'o chikixo'l ri winaq ajuwachulew. Rumal ri' kaketzelaj iwach. ²⁰ Na'taj chi'we ri xinb'ij chi'we: Man k'o ta jun patanijel nim uq'ij cho ri rajaw. We b'antal k'ax chwe in, ix xuquje' kab'an na k'ax chi'we. We inimam ri na k'utu'n, kanimax xuquje' na ri ik'utu'n ix. ²¹ Kakib'an k'ax ri chi'we rumal rech ri nub'i', jeri' rumal man keta'm taj jachin xintaqow loq.

²² We ta mat xinpetik xuquje' mat xinultzizon kuk', man a'jmakib' ta ri'. Chanim k'ut man kuya taj kakib'ij chi maj kimak. ²³ Jachin ri karetzelaj nuwach in, karetzelaj xuquje' uwach ri xintaqow loq. ²⁴ We ta mat xinb'an ri mayijab'al taq jastaq ri man k'o ta winaq b'anowinaq chkixo'l, mat k'o ki kimak we winaq ri'. Chanim k'ut pune kilom chik we ri', kaketzelaj nuwach xuquje' kaketzelaj uwach ri nuTat. ²⁵ Xk'ulmataj k'u we jastaq ri' rech kak'ulmataj ri tz'ib'atal pa ri kitaqanik kub'ij: *Pune maj numak, xinketzelaj.*✧

²⁶ Are kape ri Kub'isal k'u'x, ri kintaq na loq, ri kape ruk' ri Tataxel, ri Tyoxalaj Uxlab'ixel rech tunal, ri kape ruk' ri Tataxel, are' kuq'alajisaj na ri nub'i'. ²⁷ Ri ix xuquje' kiq'alajisaj na in jachinaq jeri' rumal ixk'olinaq wuk' are xmajtaj loq ronojel.

✧ **15:25** 15:25 Salmos 35:19; 69:4.

16

¹ Xinb'ij chi'we ronojel we jastaq ri' rech man kakab'alaj ta ik'u'x ² Kixesax na b'ik pa taq ri Sinagoga, xuquje' kuriq na q'ij chi ri winaq ri kixkamsanik kub'ij chi xa tajin kuq'ijila'j ri Dios. ³ Je' wa' keno'jin na rumal man keta'mam taj uwach ri Tataxel xuquje' man keta'm taj nuwach in. ⁴ Kinb'ij we jastaq ri' chi'we rech are kuriq ri q'ij kak'ulmatajik kana'taj chi'we chi nub'im chik chi'we. Man xinb'ij ta we ri' chi'we pa ri majib'al rech ronojel jeri' rumal in k'o na iwuk'.

Ri uchak ri Loq'alaj Uxlab'ixel

⁵ Chanim kintzaliq ruk' ri xintaqow loq, maj jun chi'we katow chwe ¿jawje' ke' wi la? ⁶ Xane sib'alaj kixb'ison chik rumal ri xinb'ij chi'we. ⁷ Qas tzij kinb'ij chi'we: Are utz we kine'ek, jeri' rumal we man kine'ek man kape ta ri' ri kub'isal ku'x iwuk', are k'u we kine'ek, ke'ntaqa loq rech kape iwuk'. ⁸ Are kape ri kub'isal ku'x, kub'an na chi ri winaq a'juwachulew kakich'ob' ri kimak, ri suk'al, xuquje' ri q'atoj tzij. ⁹ Kaketa'maj chi k'o kimak rumal man kekojon ta chwe. ¹⁰ Kaketa'maj na ri suk'al, jeri' rumal in kine'ek ruk' ri nuTat, xuquje' man kixkwin ta chik kiwil nuwach. ¹¹ Kaketa'maj na ri q'atoj tzij, jeri' rumal ri kab'an rech pu'wi' ri uwachulew xq'at taj tzij pu'wi'.

¹² K'i jastaq na kawaj kinb'ij chi'we, man kiq'i' ta k'ut we kinb'ij chi'we chanim. ¹³ Are kape ri Uxlab'ixel rech tunal, kuk'am na ib'e pa ri tunal, jeri' rumal man xaq ta pa rech wi kach'awik, xane are kib'ij ri kutatab'ej xuquje' kutzijoj na

ri jastaq ri kape na. ¹⁴ Are' kuya na nuq'ij jeri' rumal kuk'am na ri wech in rech kuk'ut chi'wech ix. ¹⁵ Ronojel ri k'o ruk' ri Tataxel, we in. Rumal la' xinb'ij chi ri Uxlab'ixel kuk'am na ri wech in rech kuk'ut chi'wach ix.

¹⁶ Pa jun janipa q'ij man kiniwil ta chik, are ik'owinaq chi jun janipa q'ij kiniwil chi na junmul.

¹⁷ Jujun chike ri utijoxelab' xkib'ila' chib'il taq kib': ¿Jas karaj kub'ij ruk' we ri' "Pa jun janipa q'ij man kiniwil ta chik," k'a te ri' "Are ik'owinaq chi jun janipa q'ij junmul chik kiniwil na" xuquje' ruk' le "Rumal kine' ruk' ri Tataxel"?

¹⁸ Kakikoj kichuq'ab' chi reta'maxik ri xub'ij, kakib'ila chib'il taq kib' ¿jas karaj kub'ij ruk' ri tzij "xaq pa jun janipa q'ij chik"? Man qeta'm taj jas la' le kub'ij.

¹⁹ Ri Jesús xuch'ob'o chi are kakaj kakita we jastaq ri' che, rumal ri' xub'ij chike: ¿Tajin kita chib'il iwib' jas xwaj xinb'ij ruk': "Pa jub'iq' man kiwil ta chik nuwach, xuquje' are kik'ow jun janipa q'ij kiniwil chi na ri junmul"? ²⁰ Qas tzij kinb'ij chi'we: Ri ix kixoq' na rumal ri q'oxomal, are k'u ri winaq ajuwachulew keki'kot na. Ri ix kixb'ison na, ri ib'is k'ut kak'exk'ob' na pa ki'kotemal. ²¹ Ri ixoq kuna' q'oxom are jub'iq' karaj kak'oji' ri ral, are kak'oji' ri ral kasachan che ri q'oxom kuchaple'j ki'kotik rumal cher reta'm chi xuk'am loq jun k'ak' winaq cho ri uwachulew. ²² Je xuquje' kak'ulmataj iwuk' ix. Kixb'ison chanim, xa k'u kixki'kot na are kixinwil chi na junmul, maj k'u jun kesan ri ki'kotemal ri' chi'we.

²³ Che ri q'ij ri' maj jun jastaq chik kita chwe. Jeri' rumal qas tzij kinb'ij chi'we ri nuTat kuya na chi'we ronojel ri kita pa ri nub'i'. ²⁴ K'a kamik maj jun jastaq itom pa ri nub'i'. Chita' rech kik'amawa'j, rech jeri' katz'aqat ri iki'kotemal.

²⁵ We jastaq ri' xinb'ij chi'we ruk' k'amb'ejab'al taq no'j. Kape k'u na ri q'otaj are man je ta chi ri' kinb'an che ich'ab'exik, xane qas k'yaqal na kinb'an chutzijoxik ri nuTat chi'we. ²⁶ Che ri q'ij ri' kita na jastaq pa ri nub'i', man kinb'ochi'j ta k'u na ri Tataxel rech kixuto'o. ²⁷ Jeri', rumal tzi are ri Tataxel kixloq'anik rumal xiniloq'aj ix xuquje' xikojo chi che ri Dios nupetik wi. ²⁸ Nupetik che ri Tataxel are xinpe choch ri uwachulew; chanim kinya kanoq ri uwachulew kintzaliy ruk' ri Tataxel.

²⁹ Ri tijoxelab' xkib'ij che: Chanim man patzku'y taj tajin katzijon la, xane qas k'yaqalik. ³⁰ Chanim kaqach'ob'o chi qas eta'm la ronojel ri jastaq, xuquje' man rajawaxik taj kaqata che la jas ub'anik. Rumal la' kaqakojo chi che ri Dios petinaq wi la. ³¹ Ri Jesús xub'ij chike: ¿La kixkojon chwe chanim? ³² Kape na ri q'otaj, xuquje' xul waral, are kixtunkin na b'ik, pa ijujunal kixe' cho taq iwachoch, kiniya kanoq nutukel. Pune jeri' man nutukel taj in k'ollik, ri Tataxel k'o wuk'. ³³ Xinb'ij we jastaq ri' chi'we rech kiriq ja'maril rumal we. Kiriq na k'ax cho ri uwachulew pune jeri' ku'l ik'u'x rumal In xinch'eken pu'wi' ri kwinem rech ri uwachulew.

Ri Jesús kub'an ch'awem

¹ Are xb'i'taj we tzij ri' rumal ri Jesús, xka'y chikaj, xub'an ch'awem, xub'ij: Tat, xopan ri q'otaj. Nimarisaj ri K'ojol la rech ri K'ojol la kunimarisaj xuquje' q'ij la. ² Ya'om la che ronojel kwinem pu'wi' konojel ri winaq rech jeri' kuya kik'aslemal konojel ri e yo'm la che. ³ Ri k'aslemal ri maj uk'isik are chi keta'max wach la, xa jun Dios, xuquje' ri Jesucristo ri xtaq la loq.

⁴ Ri in nunimarisam q'ij la cho ri uwachulew xuquje' nub'anom ri chak ri xb'ij la chi kinb'ano. ⁵ Chanim k'ut Tat, ya la nuq'ij jetaq ri ya'om la kan chwe are maja' katiktaj loq ri uwachulew.

⁶ Xinb'ij chike ri xeya la chwe jachin ri lal. Ech la nab'e kanoq, xe'ya k'u la chwe xuquje' e nimaninaq k'ut che ri tzij la. ⁷ Kamik keta'm chik chi uk' la petinaq wi ronojel ri ya'om la chwe. ⁸ Jeri' rumal nub'im chike ri tzij ri xya la chwe, xkik'amawa'j k'ut, qas tzij keta'm chi che la in petinaq wi, xuquje' kikojom chi lal xintaqow la loq.

⁹ Kinta che la pa kiwi' a're'. Man xaq xwi taj kinta che la pa kiwi' ri winaq a'juwachulew, xane kinta xuquje' pa kiwi' ri xeya la chwe, jeri' rumal a're' ech la. ¹⁰ Ronojel ri k'o wuk' in, ech la, xuquje' ronojel ri k'o uk' la we in, xuquje' rumal ke a're' xya'taj nuq'ij in.

¹¹ Man naj ta chik kink'o'ji' cho ri uwachulew, a're' k'ut naj e k'o na waral, in kintzalij uk' la. Tat, che chajij la pa ri ukwinem ri b'i' la ri xya la chwe, rech xa jun ku'xik, jetaq ri qa'nik uj

uk' la. ¹² Xe'nchajij are xink'oji'k kuk' xuquje' xe'nto'o ruk' ri b'i'aj ri xya la chwe, maj jun chike xtzaqik xwi xtzaq ri tzaqel rij xk'oji'k, rech jeri' kak'ulmataj ri tz'ib'atalik.

¹³ Chanim kintzalij uk' la, kinb'ij k'u we tzij ri', utz in k'o na choch ri uwachulew, rech jeri' katz'aqat ri nuki'kotemal pa kanima' a're'.

¹⁴ Xintzijojej ri tzij la chike, ri winaq ajuwachulew xe'ketzelaj, jeri' rumal man ajuwachulew taj, xuquje' in man in ajuwachulew taj. ¹⁵ Man are ta kinta che la chi ke'saj la cho ri uwachulew, xane kinta che la chi ke'chajij la che ri Itzel.

¹⁶ A're' man a'juwachulew taj, je xuquje' in man in ajuwachulew taj. ¹⁷ Che'tyoxirisaj la pa ri qas tzij; ri tzij la are qas tzij. ¹⁸ Jetaq ri xb'an la chinutaqik loq cho ri uwachulew, in xuquje' ke'ntaq b'ik kuk' ri winaq a'juwachulew.

¹⁹ Kumal ke a're' kintyoxirisaj wib' in, rech jeri' ketyoxirisataj xuquje' na a're' pa ri tunal.

²⁰ Man xwi ta kinta che la pa kiwi' a're' xane kinta xuquje' pa kiwi' ri kekojon na chwe rumal ri tzij ri kakitzijojej na a're' chike nik'aj chik.

²¹ Rech jeri' xa jun ku'xik. Jetaq ri qa'nik uk' la, Tat, lal k'o la pa wanima' xuquje' ri in, in k'o pa anima' la. Ya xuquje' la b'e chi a're' kek'oji' chaqe uj, rech jeri' kekojon ri winaq a'juwachulew chi lal xintaqow la loq. ²² Ri in xinya chike ri juluwem ri xya la chwe, rech jeri' xa jun ku'xik, jetaq ri qa'nik uj uk' la xa uj jun.

²³ Ri in in k'o pa kanima' a're' xuquje' lal k'o la pa wanima' in. Ya la b'e chike rech ku'x suk' xuquje' xa jun, jeri' kaketa'maj ri winaq a'juwachulew

chi lal xintaqow la loq xuquje' e loq'am la jetaq ri b'anom la chinuloq'axik in.

²⁴ Tat, kawaj kek'o'ji'k wuk' ri xe'ya la chwe jawje' ri kink'o'ji' wi. Rech jeri' kakil ri nuju-luwem, ri juluwem ri xya la chwe, jeri' rumal xinloq'aj la are maja' katiktaj loq ri uwachulew.

²⁵ Suk' laj Tataxel, pune man eta'matal ta wach la kumal ri winaq a'juwachulew, in weta'm wach xuquje' a're' keta'm chi lal xintaqow la loq.

²⁶ In nub'im chike jachin ri lal, xuquje' man kintani' taj chutzijoxik, rech jeri' ri loq'anik la ri in loq'am la ruk' kak'o'ji' na pa kanima' a're' xuquje' in kink'o'ji' na pa kanima' a're'.

18

Kachap ri Jesús kumal ri ajch'o'jab' chajil tinimit xuquje' ri k'amal taq b'e kech ri winaq a'j Israel

(Mateo 26:47-56; Marcos 14:43-50; Lucas 22:47-53)

¹ Are xb'i'taj we jastaq ri' rumal ri Jesús, xe' kuk' ri utijoxelab' xkiq'axaj ri ja' ri kab'inik ri k'o pa Cedrón. Ch'acaq'p che ri kab'in wi ri ja', k'o jun ch'acaq'p ulew jawje' tiktal wi che', ri Jesús xok b'ik chila'. ² Ri Judas ri xk'ayin ri Jesús reta'm xuquje' jawje' k'o wi k'olib'al ri', jeri' rumal sib'alaj k'i mul k'olinaq ri Jesús chila' kuk' ri utijoxelab'. ³ Ri k'amal taq kib'e ri ch'awenelab' cho ri Dios rachi'l ri fariseos xe'kiya b'ik junmulaj ajch'o'jab' chajil tinimit, xuquje' e chajinelab' rech ri Templo che ri Judas xo'pan k'ut jawje' k'o wi ri Jesús kuk'a'm taq b'ik q'aq' ri katunanik xuquje' che'yab'al. ⁴ Ri

Jesús reta'm chik ronojel ri kak'ulmatajik, xel loq chkik'ulaxik ri winaq, xuta chike: ¿Jachin kitzukuj?

⁵ Ri winaq xkib'ij che: Are kaqatzukuj ri Jesús aj Nazaret.

Ri Jesús xub'ij: In Ri'.

Ri Judas ri xk'ayin ri Jesús k'o xuquje' kuk' ri winaq. ⁶ Ri Jesús are xub'ij "In Ri'", xetzalij chikij, pak'alik xeqajik. ⁷ K'a te ri' xuta chi junmul chike xub'ij: ¿Jachin kitzukuj?

Ri winaq xkitzalij ub'ixik: Are kaqatzukuj ri Jesús aj Nazaret.

⁸ Ri Jesús xub'ij chike: Xinb'ij chi'we chi in Ri', we in kinitzukuj, chiya b'e chike we nik'aj ri' keb'ek.

⁹ Jewa' xub'ij rech kak'ulmataj ri tz'ib'atalik: *Xa ta ne jun xtzaq chike ri xeya la chwe.* ¹⁰ Ri Simón Pedro ruk'a'm b'ik jun sak'ib'al xresaj, k'a te ri' xusak'ij ri wiqiq'ab' uxikin ri patanil rech ri k'amal kib'e ri ch'awenel cho ri Dios pa kiwi' ri winaq. (Ri patanijel ub'i' Malco.) ¹¹ Ri Jesús xub'ij che ri Pedro: Chatzalij le asak'ib'al pa ri k'olib'al rech. ¿La man ya'tal wi kinqumuj ri k'a ri kuya ri nuTat chwe?

Kopan ri Jesús choch ri Anás

(Mateo 26:57-58; Marcos 14:53-54; Lucas 22:54)

¹² Are k'u ri ajch'o'jab' chajil tinimit, xuquje' ri k'amal kib'e, e kachi'l ri e chajil taq re ri Templo xkiyut ri Jesús k'a te ri' xkik'am b'ik. ¹³ Nab'e xkik'am b'ik ri cho ri Anás, uji' ri Caifás, are

☆ **18:9** 18:9 Juan 6:39.

kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios, che ri junab' ri'. ¹⁴ Ri Caifás are xb'in chike ri winaq a'j Israel, are katanik we xa jun achi kakam kumal ke ri winaq cho ri kekam konojel ri tinimit.

Ri Pedro karawaj uq'alajisaxik ri Jesús
(Mateo 26:69-70; Marcos 14:66-68; Lucas 22:55-57)

¹⁵ Ri Simón Pedro rachi'l jun tijoxel e teren b'ik chirij ri Jesús. Ri jun tijoxel chik eta'matal uwach rumal ri k'amal b'e kech ri kinimal ri ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq rumal ri' xya b'e che xok b'ik cho rachoch ri kinima'qil ri ch'awenelab', ruk' ri Jesús. ¹⁶ Are k'u ri Pedro xkanaj kanoq chuchi' ri ja. Ri tijoxel ri eta'matal uwach rumal ri kinima'qil ri ch'awenelab' xel chi loq junmul xultzijon ruk' ri jaqal rech ri uchi' ja xuta toq'ob' che rech koq b'ik ri Pedro. ¹⁷ Ri jaqal uchi' ja xub'ij che ri Pedro: ¿La man at kachi'l at ri utijoxelab' we achi ri'?

Ri Pedro xub'ij: Man in kachi'l taj.

¹⁸ Sib'alaj k'ax tew k'ut rumal ri' ri e patanijelab' xuquje' ri e chajinelab' kimulim kib' chirij jun q'aq' tajin kakimiq' kib'. Ri Pedro xuquje' tajin kumiq' rib' kuk'.

Kopan ri Jesús choch ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios
(Mateo 26:59-66; Marcos 14:55-64; Lucas 22:66-71)

¹⁹ Are k'u ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios tajin kuta che ri Jesús jas uwach ri k'utu'n tajin kuya'o xuquje' jachin taq ri utijoxelab'.

²⁰ Ri Jesús xub'ij che: Ri in nuyo'm ri nuk'utu'n

chikiwach konojel ri winaq pa ri Sinagoga, pa ri Templo xuquje' jawje' ri kakimulij wi kib' ri winaq a'j Israel. Man k'o taj jun jastaq ri xaq cheleq'al nub'im. ²¹ ¿Jas che chwe in kata wi? Chata chike ri winaq ri xetow ri nutzij. A're' ri eta'maninaq ri xintzijoj chike.

²² Are jewa' xub'ij, jun chike ri chajinelab' rech ri Templo xutzogopij jun q'ab' chupalaj, k'a te ri' xub'ij che: ¿La jeri' kab'an chuch'ab'exik ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios?

²³ Ri Jesús xub'ij che: We k'o itzel jastaq xinb'ij chab'ij jawje' xinsach wi. We utz ri xinb'ij, ¿jas che k'ut kinach'ayo?

²⁴ Jat'ital ri Jesús xtaq b'ik rumal ri Anás choch ri Caifás ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios.

Ri Pedro karawaj uq'alajisaxik ri Jesús

(Mateo 26:71-75; Marcos 14:69-72; Lucas 22:58-62)

²⁵ Are k'u ri Pedro xaq je' tak'al chila' tajin kumiq' rib' chuchi' ri q'aq'. K'o chila', are xta che: ¿La man k'u at jun at chike ri utijoxelab' we achi ri'?

Man in kachi'l taj, xcha ri Pedro.

²⁶ ¿La man k'u xatinwilo are at k'o ruk' pa ri ulew jawje' tiktal wi che'? xcha jun chike ri patanijel rech ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios che, uq'ab' taq alaxik ruk' ri achi ri xsak'ix uxikin rumal ri Pedro.

²⁷ Ri Pedro junmul chik xub'ij chi man reta'm taj uwach ri Jesús, qas che ri q'otaj ri' xtz-itziriqi'n ri ama' ak'.

Ri Jesús kopan cho ri Pilato

(Mateo 27:1-2, 11-14; Marcos 15:1-5; Lucas 23:1-5)

²⁸ Ri e k'amal taq b'e kech ri winaq a'j Israel xkesaj b'ik ri Jesús cho rachoch ri Caifás, xkik'am b'ik cho ri nim taqanel aj Roma. Rimal k'u chi tajin kasaqirik, ri winaq a'j Israel man xo'k ta b'ik pa ri nimalaj ja ri k'o wi ri Pilato, jeri' rimal we ta xo'k b'ik kakich'ulujij kib' xuquje' man kekwin taj kewa' pa ri nimaq'ij Pascua we jeri' kakib'ano. ²⁹ Rimal ri' xel loq ri Pilato chutayik chike: ¿Jas umak we achi ri', kib'ij ix?

³⁰ Ri winaq xkib'ij: We ta mat jun achi b'anal k'ax, mat xqak'am loq la chawe.

³¹ Ri Pilato xub'ij chike: Chik'ama b'ik ix, chiq'ata tzij pu'wi' jetaq ri kub'ij ri itaqanik.

Ri winaq a'j Israel xkib'ij: Man k'o ta kwinem pa qaq'ab' uj chukamisaxik jun winaq.

³² Jewa' xb'antajik rech kak'ulmataj ri ub'im ri Jesús are xutzijoj rij jas uwach kamikal kuriqo.

³³ Ri Pilato xok chi b'ik junmul pa ri nimalaj ja, xusik'ij ri Jesús, xuta che: ¿La at ri' ri at nim taqanel pa kiwi' ri winaq a'j Israel?

³⁴ Ri Jesús xub'ij che ri Pilato: ¿Are ri' kab'ij at? O ¿are ri' kib'im chi nik'aj chawe chi kinux in?

³⁵ Ri Pilato xub'ij: ¿La in aj Israel k'u in? Are ri awinaq xuquje' ri e k'amal taq kib'e ri e ch'awenelab' cho ri Dios xatk'amow loq chinuwach. ¿Jas xamakuj?

³⁶ Ri Jesús xub'ij: Ri ajawarem ri kintaqan wi man rech ta we uwachulew ri'. We ta jeri', kech'o'jin ri' ri e chajil taq rech jeri' man kakiya

ta b'e kinkichap ri winaq a'j Israel. Man rech ta k'u uwachulew ri nutaqanik.

³⁷ Ri Pilato xub'ij che: Xaq jeri' at taqanel.

Ri Jesús xub'ij: At xatb'inik chi in taqanel, rumal wa' xinalaxik xuquje' rumal wa' xinpe choch ri uwachulew, rech jeri' kuling' alajisaj ri tunal. Xapachin ri kuloq'aj ri tunal kutatab'ej ri' ri nuch'ab'al.

³⁸ Ri Pilato xuta che ri Jesús: ¿Jas k'u ri' ri tunal?

Are xb'i'taj we ri' rumal, xel b'ik chikilik ri winaq a'j Israel, xub'ij chike: Man kinriq ta in umak we achi ri'.

(Mateo 27:15-31; Marcos 15:6-20; Lucas 23:13-25)

³⁹ Ri ix k'ut naq'atal chi'we chi katzoqopix jun achi ri k'o pa che' pa ri nimaq'ij rech Pascua. ¿La kiwaj k'ut kintzoqopij ri nim taqanel ke ri winaq a'j Israel?

⁴⁰ Ko xkiraq kichi' ri winaq, xkib'ij: Chatzoqopij ri Barrabás. Ri Barrabás k'ut jun elaq'om.

19

¹ Ri Pilato xuchap ri Jesús, k'a te ri' xtaqan chuch'ayik. ² Ri ajch'o'jab' chajil tinimit xkikem jun k'ixa korona, k'a te ri' xkikoj che ri ujolom ri Jesús xuquje' xkikoj jun mora't atz'yaq chirij.*

³ K'a te ri' xeqet ruk', xkichaple'j uraqik kichi' xkib'ij: ¡Nim uq'ij ri taqanel kech ri winaq a'j Israel!

K'a te ri' xkich'ey chupalaj.

* **19:2** 19:2 Ri mora't atz'yaq xwi ri nim taqanelab' kekojowik.

⁴ Ri Pilato xel chi loq junmul pa ri nimalaj ja ri kataqan wi, k'a te ri' xub'ij chike ri winaq a'j Israel: Ri' xinwesaj loq we Jesús rech kiweta'maj chi man k'o ta mak kinriq che.

⁵ Are xel loq ri Jesús, kojtal loq jun k'ix korona che ri ujolom xuquje' k'yaqtaal jun mora't atz'yaq chirij. Ri Pilato xub'ij chike: Ri' we achi.

⁶ Are xkil ri k'amal kib'e ri e ch'awenelab' cho ri Dios xuquje' ri e chajinelab' rech ri Templo, xkiraq kichi' xkib'ij: ¡Ripoq! ¡Ripoq!

Ri Pilato xub'ij chike: Chik'ama b'ik ix chiripa'. Ri in man k'o ta umak xinriqo.

⁷ Ri winaq a'j Israel xkib'ij: Uj k'o jun qataqanik, ri qataqanik kub'ij chi ya'tal che kakamik, jeri' rumal kub'ij chib'il rib' chi are uk'ojol ri Dios.

⁸ Ri Pilato are xuta we tzij ri' xnimar ri uxib'in ib'. ⁹ Jeri' xok chi b'ik junmul pa ri nimalaj ja, k'a te ri' xuta che ri Jesús: ¿Jawje' katel wi?

Ri Jesús man xch'aw taj.

¹⁰ Ri Pilato xub'ij che ri Jesús: ¿Man kinach'ab'ej ta ne lo? ¿La man kawilo chi kinkwinik katintzoqopij b'ik xuquje' kinkwinik kintaqan charipik?

¹¹ Ri Jesús xub'ij che: Man katkwin ta chub'anik ri jastaq ri' we ta mat chikaj petinaq wi ri kwinem ri ya'tal chawe, xaq jeri' ri sib'alañ nim umak ri xinjachow pa aq'ab'.

¹² Are xuta ri Pilato ri xb'ix che, are xraj xutzozopij b'ik ri Jesús, ri winaq k'ut xkiraqaqej kichi' xkib'ij: We katzoqopij b'ik we achi ri' man at rech ch'ab'e'n taj ri nim q'atal tzij. Xapachin

ri karaj kub'an taqanel wi xaq pa utukel kub'an uk'ulel che ri nim taqanel.

¹³ Are xuta ri xkib'ij ri winaq, xresaj loq ri Jesús k'a te ri' xt'uyi'k pa ri utem rech q'atoj tzij, ri k'olib'al ub'i'nam B'antal che ab'aj, *Gabatá* ub'i' pa arameo. ¹⁴ Are q'ij rech patanijem rech ri nimaq'ij Pascua, qas pa nik'aj q'ij, ri Pilato xub'ij chike ri winaq: Ri' le itaqanel.

¹⁵ Ri winaq xkib'ij: Che'l b'ik, che'l b'ik, ripoq, ripoq.

Ri Pilato xuta chike: ¿La kinrip k'u in ri itaqanel?

Ri e k'amal taq kib'e ri e ch'awenelab' cho ri Dios xkib'ij: Xaq xwi nim qataqanel uj ri kel je la' pa Roma.

¹⁶ Ri Pilato xujach b'ik ri Jesús pa kiq'ab' rech jeri' kakiripo. Ri ajch'o'jab' chajil tinimit xkik'am b'ik ri Jesús.

Karip ri Jesús

(Mateo 27:32-44; Marcos 15:21-32; Lucas 23:26-43)

¹⁷ Xel k'u b'ik ri Jesús, reqam b'ik ri che' ripb'al xe' je la' pa ri le'aj ub'i'nam Ub'aqil jolomaj, pa arameo ub'i'nam *Gólgota*. ¹⁸ Chila' xkirip wi, xuquje' xe'kirip chi keb' winaq ruk', jun pa ri umox, jun chik pa ri uwiq'ab'. ¹⁹ Ri Pilato xtaqan chukojik jun tz'ib'atalik pu'wi' ri che' ripb'al ri kub'ij: ARE WA' RI JESÚS AJ NAZARET, RI NIM TAQANEL KECH RI WINAQ A'J ISRAEL. ²⁰ E k'i chike ri winaq a'j Israel xkisik'ij uwach ri tz'ib'atalik jeri' rumal ri le'aj ri xrip wi ri Jesús chuxukut ri nima tinimit k'o wi. Ri tz'ib'atalik

xtz'ib'ax pa ri tzijob'al arameo, latin xuquje' pa ri tzijob'al kech ri a'j Grecia ²¹ Ri k'amal taq kib'e ri e ch'awenelab' cho ri Dios xe'kib'ij che ri Pilato: Man katz'ib'aj ta la "Nim Taqanel kech ri winaq a'j Israel." We achi ri' xub'ij chib'il rib' chi are nim kitaqanel ri winaq a'j Israel.

²² Ri Pilato xub'ij chike: Ri xintz'ib'aj, xintz'ib'aj.

²³ Ri ajch'o'jab' chajil tinimit are xkirip ri Jesús, xkik'am ri ratz'yaq xkirich'ij pa kajib', xkik'am kanoq jun taq ch'aqa'p ke. Xkik'am xuquje' ri ukaton xa ta ne jun t'isel k'o che, xane xa kentalik. ²⁴ Ri ajch'o'jab' xkib'ij: Man kaqarich'ij ta wa' we ri'. Chujetz'anoq rech kaqilo jachin kach'eken che.

Jeri' xkib'ano. Jewa' xkib'ano rech kak'ulmataj ri tz'ib'atalik, ri kub'ij: *Xkijach ri watz'yaq chikiwach, xuquje' xe'tz'anik chuch'ekik ri watz'yaq.* ✧

²⁵ Chunaqaj ri che' ri xrip wi ri Jesús k'o apanoq ri unan ri Jesús xuquje' ri rachalal ri unan, k'o xuquje' ri María ri rixoqil ri Cleofas, rachi'l ri María Magdalena. ²⁶ Ri Jesús are xril ri unan xuquje' ri utijoxel ri sib'alaj uloq, xub'ij che ri unan: Ixoq, le' k'o le awal chi le'.

²⁷ K'a te ri' xub'ij che ri utijoxel: Le' chi le' k'o wi le anan.

Tzi che ri q'ij ri' ri tijoxel xuk'amawa'j ri ixoq cho ri rachoch.

Kakam ri Jesús

(Mateo 27:45-56; Marcos 15:33-41; Lucas 23:44-49)

✧ **19:24** 19:24 Salmos 22:18.

²⁸ Are xb'antaj ronojel we jastaq ri', reta'm ri Jesús chi xb'antaj ronojel, rech k'u kak'ulmataj ri tz'ib'atalik xub'ij: Kachaqi'j nuchi'.

²⁹ K'o k'u apanoq jun k'olib'al ri k'o vinagre chupam. Xkimu' k'u b'ik jun q'ux chupam, k'a te ri' xkixekeb'a che jun aj, xkiya q'anoq pa uchi' ri Jesús. ³⁰ Are xuna' ri Jesús ri vinagre, xub'ij: Ronojel xb'antajik.

K'a te ri' xutzalab'a ri ujolom, xel ranima'.

³¹ Are q'ij kab'an patanijik rech ri nimaq'ij Pascua. Ri winaq a'j Israel man kakaj taj kekanaj kan ri kaminaqib' choch ri che' ripb'al, jeri' rumal are q'ij rech uxlanem. Xaq jeri' xkita che ri Pilato chi kataqan chuq'ipixik ri b'aq che taq ri kaqan ri e xekel cho ri che' ripb'al rech ke'qasax loq xuquje' ke'sax b'ik chila'. ³² Ri ajch'o'jab' chajil tinimit xeb'e chutatz'ixik ri b'aq rech ri kaqan ri e xekeb'atal cho ri che ripb'al. Nab'e xe'kitatz'ij ri b'aq che ri kaqan ri e keb' achyab' ri e xekeb'atal chuxukut ri Jesús. ³³ Are xeqet ruk' ri Jesús, xkilo chi kaminaq chik, xaq jeri' man xkitatz'ij ta chi ri b'aq che ri raqan.

³⁴ Pune jeri' jun chike ri ajch'o'jab' chajil tinimit xujut b'ik ri che' ch'eyab'al che ri uk'alk'a'x ri Jesús, jeri' xel loq kik' xuquje' ja che. ³⁵ Ri xilowik kuq'alajisaj we jastaq ri', xuquje' qas tzij ri kub'ij. Are' reta'm chi qas tzij ri kub'ij, rech jeri' kixkojon xuquje' ix. ³⁶ Xk'ulmataj we jastaq ri' rech jeri' kak'ulmataj ri tz'ib'atalik: *Man katatz'ix ta jun chike ri ub'aqil*☆ ³⁷ Kub'ij

☆ **19:36** 19:36 Éxodo 12:46; Números 9:12; Salmos 34:20.

xuquje' pa ri tz'ib'atalik: *Kakika'yej na ri xk-isoko*.✠

Kamuq ri utyo'jal ri Jesús

(Mateo 27:57-61; Marcos 15:42-47; Lucas 23:50-56)

³⁸ Are xb'antaj ronojel we jastaq ri', ri José ri kel pa Arimatea xe' ruk' ri Pilato, xu'ta che ri utyo'jal ri Jesús rech kumuqu. Ri José jun chike ri utijoxelab' ri Jesús pune xaq pa awal, jeri' rumal kuxi'j rib' chike ri winaq a'j Israel. Ri Pilato xuya b'e che ri José xuk'am b'ik ri utyo'jal ri Jesús. ³⁹ Xopan xuquje' ri Nicodemo, are wa' ri achi ri xe'solin ri Jesús che ri jun chaq'ab'il, ruk'a'm b'ik jun ciento libra kunab'al mirra xuquje' áloe.† ⁴⁰ Ri José rachi'l ri Nicodemo xkik'am b'ik ri utyo'jal ri Jesús, xkipis b'ik jetaq ri kub'ij ri kinaq'atajib'al, xkikoj b'ik k'ok' taq kunab'al chirij. ⁴¹ Pa ri le'aj ri xrip wi ri Jesús k'o jun k'olib'al jawje' tiktal wi che' xuquje' k'o jun k'ak' muqb'al, xa ta ne jun muqtal chupam. ⁴² Xkimuq k'u kan ri Jesús chila', jeri' rumal are q'ij b'anb'al patanijik rech ri nimaq'ij Pascua, xuquje' naqaj k'o wi ri muqb'al chike.

20

Kak'astaj ri Jesús chikixo'l ri kaminaqib'

(Mateo 28:1-10; Marcos 16:1-8; Lucas 24:1-12)

¹ Pa ri nab'e q'ij rech wuq q'ij, sib'alaj aq'ab' k'a kamuquq na, ri María Magdalena xe' chuchi' ri muqb'al, k'a te xrilo esatal chi ri ab'aj ri kojtal

✠ **19:37** 19:37 Zacarías 12:10. † **19:39** 19:39 Áloe che jun q'ayes kesax wi, kakoj xuquje' che k'ok' kunab'al.

kan chutz'apixik ri okib'al. ² Jeri' kaxik'anik xe' jawje' e k'o wi ri Simón Pedro xuquje' ri jun tijoxel chik ri sib'alaj loq' rumal ri Jesús, xu'b'ij chike: Xk'amtaj b'ik ri Ajawxel, man keta'm taj jawje' xe'yo'q wi kanoq.

³ Ri Pedro rachi'l ri jun tijoxel chik xeb'e chuchi' ri muqb'al. ⁴ Kikob'chal kexik'anik xeb'ek, are k'u ri jun tijoxel rumal ri sib'alaj kaxik'anik, nab'e xopan cho ri Pedro chuchi' ri muqb'al. ⁵ Xpachi b'ik pa ri muqb'al k'a te xrilo k'o ri atz'yaq chila' ri xpisi' wi ri Jesús, man xok ta k'u b'ik. ⁶ K'a te ri' xopan ri Simón Pedro, xok b'ik pa ri muqb'al. Xril ri atz'yaq ri xpisi' wi ri Jesús, ⁷ xuquje' ri atz'yaq ri xpisi' wi ri ujolom ri Jesús, are k'u ri atz'yaq ri xpisi' wi ri utyo'jal ri Jesús man k'o ta chi ruk' ri rachi'l taq atz'yaq xane b'ustal chi kanoq ya'tal kan chuxukut. ⁸ Qas che ri q'otaj ri' xok chi b'ik ri jun tijoxel ri xopan nab'e chuchi' ri muqb'al. Are xril ri atz'yaq, xkojonik. ⁹ Che ri' maja' kakich'ob' ri kub'ij ri tz'ib'atalik chi ri Jesús kak'astaj na uwach.

Ri Jesús kuk'ut rib' cho ri María Magdalena

¹⁰ K'a te ri' ri e tijoxelab' xetzalij cho ri kachoch.

(Marcos 16:9-11)

¹¹ Are k'u ri María koq'ik xkanaj kan chuchi' ri muqb'al. Tajin koq'ik are xpachi b'ik, xka'y pa ri muqb'al. ¹² K'a te xrilo e keb' angelib' a'j saq taq atz'yaq, e t'uyut'uj jawje' ri xkanaj wi ri utyo'jal ri Jesús, jun ángel t'uyul jawje' xkanaj wi ri raqan ri Jesús, ri jun chik t'uyul jawje' ri

xkanaj wi ri ujolom. ¹³ Ri angelib' xkita che ri María: ¿Ixoq jas che katoq'ik?

Ri María xub'ij: Kinoq'ik rumal cher xkik'am b'ik ri Wajaw, man weta'm taj jawje' xe'kiya wi kanoq.

¹⁴ Are xb'i'taj we ri' rumal xtzalq'omij chirij, k'a te xrilo tak'al ri Jesús chila', pune xril uwach man reta'm ta k'ut chi are Jesús.

¹⁵ Ri Jesús xuta che: Ixoq, ¿jas che katoq'ik? ¿Jachin tajin katzukuj?

Ri María pa uk'u'x chi ri Jesús are achi chajil rech ri le'aj jawje' k'o wi ri muqb'al, xub'ij che: Tat, we lal xk'amow la b'ik, b'ij la chwe jawje' xe'ya wi la rech ke'n wi la'.

¹⁶ Ri Jesús xub'ij che: ¡María!

Ri María xtzalq'omij chirij, xub'ij: ¡Raboni! (pa arameo kel kub'ij *Ajtij*)

¹⁷ Ri Jesús xub'ij che: Minachapo rumal maja' kintzaliy ruk' ri nuTat. Are ja'b'ij chike ri e wachalal chi kintzaliy ruk' ri nuTat, are xuquje' iTat ix. Kintzaliy ruk' ri nuDios xuquje' are iDios ix.

¹⁸ Ri María Magdalena xe' chub'ixik chike ri tijoxelab' ri xk'ulmatajik, xub'ij: Xinwil ri Ajawxel.

K'a te ri' xutzijoj chike ronojel ri xb'ix che rumal ri Jesús.

Ri Jesús kuk'ut rib' chkiwach ri utijoxelab'

(Mateo 28:16-20; Marcos 16:14-18; Lucas 24:36-49)

¹⁹ Che ri b'enaq q'ij rech ri nab'e q'ij rech ri wuq q'ij, ri tijoxelab' kimulim kib' kitz'apim ri uchi' ja, jeri' rumal kakixi'j kib' chikiwach ri e

k'amal taq b'e kech ri winaq a'j Israel, xaq k'a te xok b'ik ri Jesús xe'k'ol chikixo'l, xuya rutzil kiwach, xub'ij: Ri ja'maril k'o iwuk'.

²⁰ Are xb'i'taj we ri' rumal, xuk'ut ri uq'ab' xuquje' ri uk'alk'a'x chkiwach. Ri tijoxelab' are xkil uwach ri Ajawxel, xeki'kotik. ²¹ Xutzalij ub'ixik chike: Ri ja'maril k'o iwuk'. Jetaq ri xub'an ri Tataxel, chinutaqik loq in, jeri' xuquje' kinb'an in chi'taqik b'ik.

²² K'a te ri' xu'wupuj xuquje' xub'ij chike: Chik'amawa'j ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. ²³ Ri winaq ri kikuy ix umak, kakuyutaj na; are k'u ri man kikuy taj, man kakuyutaj ta umak.

Ri Jesús kuk'ut rib' choch ri Tomás

²⁴ Ri Tomás, jun chike ri kab'lajuj tijoxelab', man k'o ta kuk' ri tijoxelab' are xuk'ut rib' ri Jesús. ²⁵ Jeri' ri nik'aj tijoxelab' xkib'ij che: Xqil uwach ri Ajawxel.

Ri Tomás xub'ij: We man kinwil ri ujulal ri kalawix pa uq'ab' xuquje' kinjut b'ik ri nuq'ab' pa ri uk'alk'a'x, man kinkoj ta wi.

²⁶ Are i'k'owinaq chi wuqub' q'ij, ri tijoxelab' junmul chik kimulim kib' pa ri ja, kachi'l ri Tomás. Pune e tz'apatz'oj ri uchi' ja ri Jesús xok b'ik, xtak'i'k pa kinik'aj, xuya rutzil kiwach xub'ij: Ri ja'maril k'o iwuk'.

²⁷ K'a te ri' xub'ij che ri Tomás: Chaya ri aq'ab' waral xuquje' chawila le nuq'ab'. Chaqeb'saj loq ri aq'ab' xuquje' chajutu b'ik ri uwi' aq'ab' pa ri nuk'alk'a'x. Man kakab'alaj ta ak'u'x xane chatkojonoq.

28 Ri Tomás xub'ij: ¡Wajaw, nuDios! 29 Ri Jesús xub'ij che: Katkojonik jeri' rumal xawil na nab'e. Utz ke ri pune man xkil taj nab'e xekojon k'ut.

30 Ri Jesús xub'an chi na nik'aj mayijab'al taq k'utb'al chikiwach ri utijoxelab', ri man xetz'ib'ax taj pa we wuj ri'. 31 Are k'u we xtz'ib'ax pa we wuj ri', xtz'ib'axik rech jeri' kikojo chi ri Jesús are Cristo, ralk'wa'l ri Dios, rech are kixkojon che ri ub'i' kaya'taj na ik'aslemal.

21

Ri Jesús kuk'ut rib' chkiwach ri utijoxelab'

1 Junmul chik ri Jesús xuk'ut rib' chkiwach ri utijoxelab', chuchi' ri cho Tiberias.* Jawa' xub'an chuk'utik rib'. 2 Ri Simón Pedro xaq jun e k'o wi ruk' ri Tomás (ri kab'ix yo'x che), ri Natanael ri kel pa Caná pa Galilea, ri e ralk'wa'l ri Zebedeo, xuquje' e keb' tijoxelab' chik. 3 Ri Simón Pedro xub'ij: Kine' na pa chapoj kar.

Ri e tijoxelab' xkib'ij che: Kuje' awuk'.

Xaq jeri' xe'l b'ik xaq'an pa ri jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja', xa ta k'u ne jun kar xkiriq che ri chaq'ab'il ri'. 4 Are xsaqirik, ri Jesús xopan chuchi' ri cho. Ri tijoxelab' man xkich'ob' taj chi are'. 5 Xaq k'a te' ri Jesús xuta chike: Alab'om, ¿la maj jun jas iwe tijowik rij iwuk'?

Maj, xecha ri tijoxelab'.

6 Ri Jesús xub'ij chike: Chik'yaqa ri k'at pa iwiqiq'ab' rech ki'chap ri kar. Je k'u ri xkib'ano,

* 21:1 21:1 Ri Tiberias are jun ub'i' chik ri cho pa Galilea.

sib'alaj e k'i kar xe'kichapo, man kekwin ta chi k'ut kakesaj loq ri k'at pa ri ja'.

⁷ Ri tijoxel ri sib'alaj kaloq'ax rumal ri Jesús xub'ij che ri Pedro: Are Ajawxel.

Are xuta ri Pedro xb'ix che "Are Ajawxel" aninaq xukoj b'ik ri ratz'yaq jeri' rumal xaq k'yaqal ratz'yaq ukojom, k'a te ri' xuk'yaq b'ik rib' pa ri ja'. ⁸ Ri nik'aj tijoxelab' chik xekanaj kanoq pa ri jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja', tajin kakijuruj kan ri k'at nojinaq che kar, jeri' rumal chi ciento metros e k'o wi che ri uchi' ri ja'. ⁹ Are xeqaj pa ri jukub' b'inib'al, xkil jun kar rachi'l jun kaxlan wa k'o cho jun rachaq q'aq'. ¹⁰ Ri Jesús xub'ij chike: Chik'ama loq keb' oxib' kar che ri xi'chap loq.

¹¹ Ri Simón Pedro xpaqi' pa ri jukub' b'inib'al, xu'juruj b'ik ri k'at sib'alaj nojinaq che nimaq taq kar, k'a chuchi' ri ja'. Xe'kichap jun ciento ruk' nik'aj rachi'l oxib' kar. Pune sib'alaj e k'i kar e k'o b'ik pa ri k'at, man xt'oqopin ta k'u ri k'at. ¹² Ri Jesús xub'ij chike: Chixanloq, chixulwo'q.

Man k'o ta k'u jun chike ri tijoxelab' xuta che ri Jesús: ¿Jachin ri lal? Jeri' rumal keta'm chi are Jesús.

¹³ Ri Jesús xuk'am ri kaxlan wa, k'a te ri' xuya chike, je xuquje' xub'an che ri kar.

¹⁴ Are wa' urox mul ri xuk'ut rib' ri Jesús chikiwach ri utijoxelab' are k'astajinaq chí uwach.

Ri Jesús katzijon ruk' ri Pedro

¹⁵ Are xtijtaj ri kiwa rech aq'ab'il, ri Jesús xuta che ri Simón Pedro: Simón uk'ojol ri Juan, ¿la

k'o na ri aloq'anik chwe cho ri aloq'anik chike we nik'aj ri'?

Ri Pedro xub'ij: Je' Tat, eta'm la chi kanloq'aj la.

Ri Jesús xub'ij che: Cha'chajij b'a ri alaj taq nuchij.

¹⁶ Ri Jesús xuta chi junmul che ri Pedro: Simón uk'ojol ri Juan, ¿la kinaloq'aj?

Ri Pedro xub'ij: Je' Tat, eta'm la chi kanloq'aj la.

Ri Jesús xub'ij che: Cha'chajij ri nuchij.

¹⁷ Churox mul xuta ri Jesús che ri Simón: Simón, uk'ojol ri Juan ¿la kinaloq'aj?

Ri Pedro xk'axir ranima' jeri' rumal xta che oxib' mul ri k'otb'al chi' “¿La kinaloq'aj?” Xub'ij che ri Jesús: Wajaw, lal eta'm la ronojel, eta'm la chi kanloq'aj la.

Ri Jesús xub'ij che: Cha'chajij ri nuchij. ¹⁸ Qas tzij kinb'ij chawe chi are at ak'al ala, kakoj b'ik ri awatz'yaq kate' jawje' ri kawaj wi. Are k'u we xatri'job'ik, kayuq na ri ukob'chal ri aq'ab', jun chi k'u wi na kakojow b'ik ri awatz'yaq chawij k'a te ri' katuk'am b'ik jawje' ri man kawaj taj kate' wi.

¹⁹ Xub'ij ri Jesús we ri' rech kuya uch'ob'ik che ri Pedro ri kamikal ri kuriq na, rech jeri' kuya uq'ij ri Dios. K'a te ri' xub'ij ri Jesús che: Chinaterene'j.

²⁰ Are xtzalq'omij ri Pedro chirij, xrilo chi teren b'ik ri tijoxel ri sib'alaj kaloq'ax rumal ri Jesús, are wa' ri tijoxel ri pa ri jun rekeq'ij xq'oyi' cho uk'u'x ri Jesús xuta che: Ajawxel, ¿jachin ri' ri kak'ayin la?

²¹ Are xril ri Pedro we tijoxel ri', xuta che ri Ajawxel: Ajawxel, ¿jas kak'ulmataj ruk' are'?

²² Ri Jesús xub'ij che: We kawaj in chi kak'asi' na k'a kintzalij na loq, ¿jas awe at che? At xwi chinaterene'j.

²³ Rimal ri' xtukin b'ik ub'ixik chikixo'l ri alaxik chi we tijoxel ri' man kakam taj. Ri Jesús man xub'ij taj chi mat kakamik, xane xwi xub'ij: We kawaj in chi kak'asi' k'a kintzalij na loq, ¿jas awe at che?

²⁴ Are wa' ri tijoxel ri kaq'alajisan we jastaq ri' xuquje' are' xtz'ib'an we jastaq ri'. Uchapom xuquje' qak'u'x chi ri uq'alajisanik qas tzij wi.

²⁵ Ri Jesús xub'an xuquje' nik'aj taq jastaq chik, we ta k'u katz'ib'ax pa jujunal ronojel ri xub'ano, kinchomaj in chi maj kak'oji' wi ronojel ri wuj ri' cho ri uwachulew.

**RI K'AK' TESTAMENTO PA TZIJOB'AL
K'ICHE'
The New Testament in the K'iche' of Totonacapan
language of Guatemala
Nuevo Testamento K'iche' de Totonacapan**

copyright © 2022 Pioneer Bible Translators

Language: Qach'abel (K'iche')

Dialect: Totonacapan

Contributor: Pioneer Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2023-04-13

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 14 Apr 2023

80589b2e-3159-52d6-a29f-253eca70f2bd